

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN
FAKTÖRLER: SİVEREK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN HAZIRLAYAN
PROF. DR. GÖKHAN TUNCEL MUSTAFA KAN TÜYSÜZ

MALATYA-2022

T.C.
İNÖNÜ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLER:
SİVEREK ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
MUSTAFA KAAAN TÜYSÜZ

DANIŞMAN
Prof. Dr. GÖKHAN TUNCEL

MALATYA 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖN SÖZ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
KISALTMALAR DİZİNİ	vi
ŞEKİLLER DİZİNİ	vii
TABLolar DİZİNİ	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	3
DEMOKRASİ VE DEMOKRASİ TÜRLERİ	3
1.1. Demokrasi Kavramı	3
1.1.1. Doğrudan Demokrasi.....	5
1.1.2. Temsili Demokrasi	5
1.1.3. Yarı Doğrudan Demokrasi	6
1.2. Siyasal Katılım	7
1.3. Siyasal Partiler	9
1.4. Siyasal Kültür	10
1.5. Siyasal Davranış	10
İKİNCİ BÖLÜM	13
SEÇMEN DAVRANIŞLARI	13
2.1. Seçmen Davranışlarına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar	14
2.1.1. Sosyolojik Yaklaşım.....	14
2.1.2. Sosyo-Psikolojik Yaklaşım	15
2.1.3. Rasyonel Tercih Yaklaşımı	16
2.1.4. Diğer Yaklaşımlar	17
2.2. Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler	17
2.2.1. Seçmen Davranışını Etkileyen Siyasi Faktörler	18
2.2.1.1. Siyasi Partiler	18
2.2.1.2. Aday/Lider	18
2.2.1.3. Medya ve Propaganda.....	19

2.2.1.4. Hizmetler	20
2.2.2. Seçmen Davranışını Etkileyen Sosyolojik Faktörler	21
2.2.2.1. Kimlik/İdeoloji.....	21
2.2.2.2. Toplumsal Otorite ve Hiyerarşik Yapı.....	23
2.2.2.3. Eğitim.....	24
2.2.2.4. Din	25
2.2.2.5. Kentsel/Kırsal Yaşam	25
2.2.3. Seçmen Davranışını Etkileyen Ekonomik Faktörler	26
2.3. Türkiye’de Seçmen Davranışlarının Analizi	27
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	30
SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN SANDIĞA	
YANSIMASI : SİVEREK	30
3.1. Siverek.....	30
3.2. Seçimler	31
3.2.1. 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi	31
3.2.2. 24 Haziran 2018 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi	33
3.2.3. 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçimi.....	34
3.3. 2018 Cumhurbaşkanlığı Ve Milletvekili Genel Seçimi İle 2019 Yerel Seçim	
Sonuçlarının Seçmen Davranışını Etkileyen Unsurlar Üzerinden Karşılaştırmalı	
Analizi: Siverek	36
3.3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi.....	37
3.3.2. Cumhuriyet Halk Partisi	41
3.3.3. Halkların Demokratik Partisi.....	44
KAYNAKÇA	49

ÖN SÖZ

Bu yüksek lisans tezinde Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde ikamet eden seçmenlerin, seçimlerdeki davranışlarını etkileyen faktörler üzerine bir araştırma yürütülmüştür. Bu kapsamda nitel araştırma yöntemi ile literatür tarama tekniği kullanılarak 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimi ile 2019 Yerel Seçim sonuçlarının seçmen davranışını etkileyen unsurlar üzerinden karşılaştırmalı analizi yapılarak bir sonuca ulaşılmıştır.

Bu çalışma konusunu belirlememde, isteklerimi dikkate alıp değerlendiren, tez danışman hocam Prof. Dr. Gökhan TUNCEL'e teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu tezi yazdığım süreçte her türlü desteği ve motivasyonu sunan eşim Mihriban AYDIN TÜYSÜZ'e ve tüm eğitim hayatım boyunca beni her koşulda destekleyen babama sonsuz teşekkür ederim.

Mustafa Kaan TÜYSÜZ

Siverek, Nisan 2022

ÖZET

Temel anlamıyla halkın yönetimi olarak tanımlanan ve geniş anlamda toplumun hukuksal, ekonomik sosyal ve siyasal yapısını şekillendiren demokrasinin en temel gerekliliklerinden biri seçimlerdir. Temsili demokrasinin en önemli unsurları seçimler, siyasi partiler ve tabii ki seçmenlerdir. Gerek siyaset biliminde gerekse siyaset sosyolojisinde seçmen davranışlarına geniş yer verilmektedir. Çok boyutlu bir konu olan seçmen davranışlarını şekillendiren ve etkileyen birçok faktör bulunmaktadır. Geniş çerçevede siyasi, sosyolojik ve ekonomik olarak sınıflandırılan bu faktörler, seçmen davranış ve tercihlerini çeşitli yönlerden etkilemektedir.

Bu çalışmada analizi Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimi ile 2019 Yerel Seçimlerinde seçim sonuçlarının seçmen davranışını etkileyen unsurlar üzerinden karşılaştırmalı yapılacaktır. Bu iki seçimin sonuçları üzerinden seçmenin karar vermesinde, ele alınan siyasi, sosyolojik ve ekonomik faktörlerin Siverek seçmeninde nasıl gözlemlendiği ve seçimlere nasıl yansıdığı incelenecektir. Çalışmanın amacı, Siverek seçmenin tercihlerini etkileyen faktörleri ülkede yapılan son iki seçim üzerinden inceleyerek ortaya koymaktır.

Anahtar Kelimeler: Seçmen Davranışları, Genel Seçimler, Yerel Seçimler, Siverek.

ABSTRACT

Elections are one of the most basic requirements of democracy, which is defined as the rule of the people in the basic sense and shapes the legal, economic, social and political structure of the society in a broad sense. The most important elements of representative democracy are elections, political parties and, of course, voters. In both political science and political sociology, voter behavior is given a wide place. There are many factors that shape and affect voter behavior, which is a multidimensional issue. These factors, which are broadly classified as political, sociological and economic, affect voter behavior and preferences in various ways.

In this study, a comparative analysis of the election results in the 2018 President and Deputy General Elections and 2019 Local Elections in the Siverek district of Şanlıurfa on the factors affecting the voter behavior will be made. It will be examined how the political, sociological and economic factors discussed in the voter's decision-making are observed in the Siverek electorate and how they are reflected in the elections, based on the results of these two elections. The aim of the study is to reveal the factors affecting the preferences of Siverek voters by examining the last two elections in the country.

Keywords: Voter behavior, General Elections, Local Elections, Siverek.

KISALTMALAR DİZİNİ

AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
CHP	Cumhuriyet Halk Partisi
HDP	Halkların Demokratik Partisi
MHP	Milliyetçi Hareket Partisi
BBP	Büyük Birlik Partisi
BTP	Bağımsız Türkiye Partisi
HÜDA PAR	Hür Dava Partisi
YSK	Yüksek Seçim Kurulu

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 3.1. Siverek 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi Sonuçları.....	30
Şekil 3.2. Siverek 2018 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları.....	32
Şekil 3.3. Siverek 2019 Yerel Seçim Sonuçları.....	33
Şekil 3.4. Siverek 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri ile 2019 Yerel Seçim Sonuçları.....	34
Şekil 3.5. Siverek Seçimlerinde AK Parti Oy Oranları.....	35
Şekil 3.6. Siverek Seçimlerinde CHP Oy Oranları.....	39
Şekil 3.7. Siverek Seçimlerinde HDP Oy Oranları.....	41

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 3.1. 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinde Siverek'te Seçmen Sayısı Bilgileri.....	30
Tablo 3.2. 2018 Milletvekili Genel Seçimlerinde Siverek'te Seçmen Sayısı Bilgileri....	31
Tablo 3.3. 2019 Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Siverek Seçmen Sayısı Bilgileri.....	33
Tablo 3.4. 2018 Milletvekili Seçimi İle 2019 Yerel Seçimlerinde Siverek'te Bazı Mahalle/Köylerin Seçim Sonucu Karşılaştırması: AK Parti.....	38
Tablo 3.5. 2018 Milletvekili Seçimi İle 2019 Yerel Seçimlerinde Siverek'te Bazı Mahalle/Köylerin Seçim Sonucu Karşılaştırması: CHP.....	41

GİRİŞ

Modern dünya düzeninin bir yaşam tarzı olan ve toplumun sosyal, hukuksal, siyasal ve ekonomik yapısını şekillendiren yönü ile demokrasi, en yalın anlamda halk egemenliğine dayalı bir yönetim biçimi olarak tanımlanmaktadır. Tarihsel gelişimine bakıldığında doğrudan, temsili ve yarı doğrudan demokrasi türleriyle karşılaşmaktadır. Günümüzde dünyada daha çok uygulama alanı bulan temsili demokrasi, halka ait olan egemenliğin yine halk tarafından seçilen temsilciler eliyle kullanılması şeklindedir. Egemenliği temsilcilere devretmenin temel aracı olan seçimler, aynı zamanda siyasal katılımda etkileşimin ilk unsuru olma özelliği taşımaktadır. Halk egemenliğini temsil edecek olan ve bu noktada temel amacı iktidarı ele geçirmek olan örgütlenmiş kuruluşlar ise siyasi partilerdir. Siyasi partilerin girdiği seçim sonuçlarını belirleyecek olan özne seçmendir.

Seçimlerle egemenliğini temsil edecek olan kişi ya da grupları belirleyecek olan seçmenin davranışları, bu bağlamda siyaset bilimi ve siyaset sosyolojisi bakımından oldukça önemli bir konudur. Seçmenin karar vermesinde ve oy kullanma tercihinde nelerin etkili olduğunu anlama çalışmaları 1910'lu yıllarda başlamış ve bu konudaki çalışmalar artarak devam etmiştir. Yapılan çalışmalar kapsamında seçmenin tercihinine yönelik yaklaşımlar seçmenlerin, grup temelli yaklaşıma dayanan sosyolojik, partiyle özdeşleşme modeli olarak adlandırılan sosyo-psikolojik ve bireysel çıkarılara dayanan rasyonel yaklaşım şeklinde ortaya çıkmıştır.

Sosyolojik, sosyo-psikolojik ve rasyonel kuramlar çerçevesinde ele alındığında seçmen davranışlarının çok yönlü olduğunu söylemek mümkündür. Seçmen davranış ve tercihlerini şekillendiren ve yönlendiren pek çok faktör bulunmaktadır. Bu çok yönlü ve çok boyutlu unsurlar, seçmen davranışını etkileyen siyasi, sosyal ve ekonomik faktörler olarak üç temel başlıkta kategorize edilmektedir. Seçmen davranışını etkileyen siyasi faktörler siyasal partiler, aday/lider, medya/propaganda ve hizmetler olarak; sosyolojik faktörler ise kimlik/ideoloji, toplumsal otorite ve hiyerarşik yapı, eğitim, din ve kentsel/kırsal yaşam olarak gruplandırılmaktadır.

Siverek ilçesinde bulunan seçmenlerin oy verme davranış ve tercihlerini şekillendiren ve yönlendiren faktörleri konu alan bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde seçmen davranışlarının dayandığı kavramsal ve teorik yönler ele alınmıştır. İkinci bölümde seçmen davranışlarına yönelik kuramsal yaklaşımlar ve seçmen tercihlerini etkileyen faktörler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise Siverek seçmeninin davranışlarını etkileyen faktörler, 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimi ile 2019 Yerel Seçim sonuçları üzerinden karşılaştırmalı olarak siyasi partiler kapsamında analiz edilmiştir.

Bu çalışmanın amacı seçmen davranışını etkileyen faktörler kapsamında Siverek seçmeninin oy verme tercihinin etkileyen unsurları saptamaktır. Çalışmamız nitel bir çalışma olup literatür taraması yapılarak hazırlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMOKRASİ VE DEMOKRASİ TÜRLERİ

1.1. Demokrasi Kavramı

Modern dünya düzeninin bir yaşam tarzı olarak karşımıza çıkan demokrasi kavramı, sosyal ve siyasal bilimler açısından da güncelliğini yitirmeyen ve oldukça önem arz eden konulardan biridir. Demokrasinin sözlükteki anlamı halkların kendi kendini yönetme biçimi olarak tanımlanmaktadır (Yılmaz, 2021: 225).

Büyük bir geçmişe sahip olan demokrasinin kavramsal tartışmaları günümüze kadar ulaşmış üretilen makro düzeydeki teoriler çevresinde müşterek fikirler oluşturulmaya çalışılmıştır. Demokrasi kavramının kelime özü eski Yunan dilinde halk anlamında kullanılan “demos” ve iktidar anlamında kullanılan “kratos” sözcüklerinin birleşiminden oluşmaktadır. Sonuç itibariyle halkın yönetimi manasında kullanılan demokrasi, geçen zaman diliminde kendisine farklı kavram ve değerler katmıştır.

Kavramsallaştırma çabaları içerisinde literatürde birden fazla demokrasi tanımı ile karşılaşmak mümkündür. Schmidt’e göre (2001: 18) demokrasi kavramı özgür, genel ve eşit seçim hakkı, iktidar mücadelesi, vatandaşlar için şeffaf bilgi edinme, ifade özgürlüğü, kanuna uygun yapılan seçimler ve bunların sonucunda yönetici sınıfın iktidara gelmesi, gitmesi ya da görev süresinin belirlenmesi anlamlarını içermektedir. Arblaster (1999: 27) demokrasiyi, seküler düzene dayanan egemenlik anlayışının ortaya koyduğu halk iradesinin tezahürü olarak tanımlamaktadır. Touraine (1994: 363) ise demokrasi kavramını, insan haklarının yanında çoğunluğa karşı azınlığın haklarının korunabildiği, bunun için devletin sınırlandırılabilirdiği bir sistem olarak tahayyül etmektedir. Libson (1984: 55) da benzer bir yaklaşımla demokrasi kavramını özgürlükçü ve eşitlikçi bir perspektifte devlet yönetimi anlayışı olarak açıklamaktadır.

Ortak bir payda üzerinde hemfikir olunamayan demokrasi kavramında makro perspektif açıdan ele alındığında genel kabul görmüş unsurlar ön plana çıkmaktadır. Bu unsurlar demokrasinin bir anlamda sacayaklarını oluşturmaktadır. Çam (2005: 400), ortaya konulan bu unsurları şu şekilde ifade etmiştir:

-Birey-toplum ilişkilerinin belirli değerlere ulaştırılması gayesiyle ortaya konulan mücadele ve halkın özgür iradesiyle katılımı

-Azınlığın haklarını çoğunluğa karşı koruyan çoğunluğun iktidarı

-Bireylerin hukuki manada sahip olduğu değerlerin sağlanıp korunması

-Toplumu oluşturan her bir birey için fırsat eşitliğinin hukuki teminat altına alınması

Demokrasinin en temel zeminini betimleyen bu yaklaşımlara Marshall (2020: 180) da bazı eklemeler yapmıştır. Bunlar genellikle yönetim biçimi şeklinde olmuştur; kuvvetler ayrılığı, hukukun egemenliği, adil seçimler, medeni haklara sahip yurttaş, yönetici adayları arasında tercih hakkı, ortaya konulan politikalar arasında seçim hakkı, seçilmişlerin iktidara sahip olması.

Dalh (2019: 48-49) demokrasiyi, yurttaşların seçim hakkını öne çıkaran ampirik bir yaklaşımla ele almıştır. Temel değerini bu perspektifte belirleyen Dalh, unsurları seçimle göreve getirilmiş memurlar, özgür ve belli aralıklarla yapılan seçimler, kesintisiz ifade özgürlüğü, kurumlarda öz yönetim, vatandaşın bilgi akışkanlığı, karar almada şeffaf yönetim ve vatandaşın etkin rolü olarak belirlemiştir.

Geniş bir bakış açısıyla demokrasi, çoğunluğun iradesinin tezahürü olarak seçilen yönetimin meşru bir zeminde elde ettiği egemenlik yetkisidir. Bu unsurlar demokrasinin sadece iktidarı belirleme faaliyeti olmadığını, bunun yanında yurttaşın yaşam kalitesini iyileştirmeyi hedefleyen bir sistem olduğunu göstermektedir. Bu noktada demokrasinin farklı bir işlevi de gün yüzüne çıkmaktadır; toplumun sosyal, hukuksal, ekonomik ve siyasal yapısını şekillendiren bu yönü, baskılardan arındırılmış birey ve bu bireyin yaşam alanını karakterize eden üst vasıflar, demokrasinin yegane amacı olacak gösterilebilmektedir. Zira kurumlar, örgütler ve sistemler bu doğrultuda dönüştürülmektedir (Selçuk, 1999:23).

Mazzini'ye göre (2014: 80) demokrasinin esas amacı bireylerin ideal olana yani en iyiye gitme arzusudur. Bireysellikten sıyrılıp ahlaki ve etik boyutta bir toplum bilinci yaratma çabasıdır. Baskıya direnç, özgürleşme yolunda atılan sistematik bir düşünce sitemidir.

Tarihi perspektifi ele alındığında demokrasinin tam anlamıyla gerçekleştirilebilmesi için öncelikle bazı toplumsal dinamiklerin ve koşulların

oluşturulması gerekmektedir. Bu toplumsal dinamik ve koşulları ve tarihi perspektifleri ortaya koymak adına demokrasi türlerine değinmek gerekmektedir.

1.1.1. Doğrudan Demokrasi

Tarihsel değişim ve dönüşüm, demokrasi kuramında ve pratiğinde birtakım değişimleri de beraberinde getirmiştir. Öncelikle demokrasi kuramının ve beraberinde getirdiği normların önemi anlaşılmış, bu gelişimin sürdürülebilirliği adına elzem olan sosyal ve hukuki zeminler hazırlanmış olup ilkeler rasyonel bir biçimde kategorize edilip yeniden değerlendirilmiştir (Dursun, 2014: 153). Bu bağlamda demokrasi kavramının ilk karşılığı eski Atina sitelerinde uygulanan doğrudan demokrasi modelidir. Bu model halk kavramı içerisinde yer alan ve hiçbir zaman yurttaşlık rütbesine erişemeyen kadınlar ve yabancılar dışında siyasal haklara sahip yurttaşlar olarak nitelendirilen bireylerin oy kullanma hakkına sahip olduğu modeldir. Siyasal katılıma sahip olan bu yurttaşlar Agora adı verilen bir alanda toplanmakta, burada sorunlarını dile getirmekte, bazı konularda çoğulculuk paradigması ile hareket edip karar almakta ve yönetici grup ile birebir diyaloga girebilmektedir (Gözler, 2019: 145).

Eski Atina sitelerinde uygulanan bu yöntem Antik Çağ döneminde bilinen ilk demokrasi örneği olmaktadır. Bu yönetim modelinde sadece siyasal katılım hakkı olan yurttaşlar, hak ve özgürlüklerden faydalanmaktayken köleler hiçbir hak ve özgürlükten yararlanamamaktadır. Gözler'in deyişiyle Atina demokrasisinde eşitlik, oy hakkı, söz hakkı gibi kurallar bulunmasa da uygulanan model "tek kişinin yönetimde mutlak ve sınırsız söz sahibi olması" özelliği taşımamaktadır (Gözler, 2020: 147).

1.1.2. Temsili Demokrasi

Doğrudan demokrasi modelinin, toplumsal değişim, nüfus artışı, coğrafi büyüme vb. sonucunda uygulaması neredeyse imkânsız hale gelmiştir. Bu sonucun doğal bir nedeni olarak temsili demokrasi modeli geliştirilmiştir. Bu model, halka ait olan egemenliğin yine halk tarafından seçilen temsilciler eliyle kullanılması şeklindedir. Bu modeldeki temel araç seçimlerdir. Halkın seçimlerin dışında temsilciyi denetleyebildiği ya da temsilciye müdahalelerde bulunabildiği bir takım araçların varlığı da bu modelin

karakteristik bir özeliğidir. Vatandaşın dilekçe hakkı, referandum, halk teşebbüsü gibi araçlarla halkın temsilciye müdahalesi mümkün olmaktadır. Bu modelin temel amacı halkın iradesini net bir şekilde ortaya koyup kararların o yönde alınmasını sağlamaktır.

Temsili demokrasi modelinde başat faktör olan seçim, yönetimin meşruluğunu da sağlamaktadır. Şunu da belirtmek gerekir ki, çoğunluğun yönetiminde azınlık hakları demokrasi açısından büyük bir öneme sahiptir. Zira demokrasilerde azınlık haklarının göz ardı edilmesi demokratik paradigmaya aykırıdır (Özgür, 2003: 205). Genel olarak bakıldığında seçim, güçler ayrılığı, parlamento, egemenliğin kullanılması, temsil ve kamu özgürlükleri modern anlamdaki temsili demokrasinin temel ilkelerini oluşturmaktadır. Bu temel ilkelerin oluşturduğu kurumlar, değerler, toplumsal dinamikler ve demokrasinin uygulanma şekli farklı coğrafyalarda değişmekle beraber uygulamada farklılıklar da görülebilmektedir.

Temsili demokrasiler bazı temel unsurlar yönüyle diğer modellerden ayrılır. Bu unsurlar şöyle sayılabilir:

- ulusal meclis
- yerel yönetimler
- seçimle gelen temsilciler.

Bu unsurlar modern anlamda demokrasinin asli unsurlarıdır. Bu asli unsurların müşterek özelliği halkın iradesinin tezahürünü oluşturuyor olmasıdır. Bu noktada bilhassa yurttaşların oy kullanması ile yönetime katılım sağlaması, çağdaş demokrasilerde demokratik siyaset şeklinde bir kavramın ortaya çıkmasını sağlamıştır (Powel, 1990:18).

1.1.3. Yarı Doğrudan Demokrasi

Bu model doğrudan ve temsili demokrasinin arasında egemenliğin kullanılması noktasında, bizatihi egemenliği kullanma yetkisini veren halk ile temsilciler arasında egemenliğin paylaşıldığı bir demokrasi modelidir. Bu model, egemenliğin kullanımının yurttaş tarafından seçilen temsilci kanalıyla yerine getirilmesinden dolayı temsili demokrasiye, referandum gibi araçlarla seçmenlerin egemenliği doğrudan kullanması ile de doğrudan demokrasiye yaklaşmaktadır. Bu bağlamda yarı doğrudan demokrasinin temsili ve doğrudan demokrasinin birleşimi olduğunu söylemek mümkündür. Yarı

doğrudan demokrasinin katılım araçları, halk vetosu, halk teşebbüsü, temsilcilerin azli ve referandumdur (Gözler, 2020: 120-124).

1.2. Siyasal Katılım

Demokrasilerin olmazsa olmazlarından olan katılımcılık ilkesi, yurttaşın hür iradesi ile temsilcilerini belirledikten sonraki süreçte yöneticilerin karar ve uygulamalarına kitlesel olarak katılabilmesi, onların aldıkları kararları etkileyebilmesi ya da gerekli koşullar olduğu vakit iktidarı değiştirebilmesini ifade etmektedir. Toplumun her kesiminin kitlesel olarak hareket etme eğilimi gösterdiği durumlarda sisteme yoğun talep gönderilebilmekte, bu etkileşim siyasal iktidar için baskıya kaynaklık edebilmekte ve oluşan kitlesel söylemler, alınabilecek kararlar üzerinde etkili olabilmektedir (Tanilli, 1985:32).

Siyasal katılım, siyasal sistem içerisinde yurttaşların doğrudan veya dolaylı bir şekilde yöneticilerin seçimini ve kararlarını etkilemeyi amaçlayan eylemlerin bütünüdür (Çam, 2002: 9). Bir başka tanıma göre siyasal katılma, yurttaşların merkezi ya da yerel devlet organlarını veya çalışanlarını alacakları kararlarda etkileme çabası, kendilerince ya da başkası tarafından kurgulanmış başarılı ya da başarısız eylemlere bulunmaları, siyasal sistem içerisinde toplumsal düzenin kuruluşu, yönetimi ve denetimine ilişkin politikaların saptanması için giriştikleri yasal eylemlerdir (Özbudun, 1975: 29). Bu bağlamda değerlendirildiğinde oy verme davranışı bir seçmenin siyasal yaşama katılma adına en çok kullandığı yöntemdir. Mamafih, siyasal katılımı yalnızca seçmenlerin seçimlerde oy kullanması davranışı olarak ele almak yetersiz olacaktır. Keza, siyasal katılımı da sadece siyasal davranış kısıtlı düşünmemek gerekir. Zira siyasal partide faaliyet içerisinde bulunmak, siyasal tartışma içerisinde bulunmak ya da propaganda sürecinin aktif rolünü üstlenmiş olmak da birer siyasal katılma davranışı olarak değerlendirilir.

Katılımcılık ilkesi, siyasal anlamdaki karar alma mekanizmasının işleyiş aşamasında baskın bir şekilde görülebilmektedir. Daha net bir ifade ile seçmenler, seçilenleri kendi menfaat ve çıkarları doğrultusunda her türlü eylem ve söyleme zorlamaktadırlar (Çaha, 2008: 53).

Demokratik sistemlerde yönetilenlerin siyasal mekanizmaya müdahalesi, katılımcılık ilkesi bağlamında iktidarı belirlemekle sınırlı değildir. Dernek, meslek kuruluşları, lobicilik, örgütsel çalışmalar ve hukuksal taraf olma gibi örgütlenme modelleri ile yöneticiler üzerinde etkin rol oynayabilmekte, siyasal hayatın her aşamasında ruhunu ortaya koyabilmektedirler. Demokratik sistemlerde siyasal mekanizmaya katılım araçları hukuksal metinler ile güvence altına alınmıştır. Siyasal katılım, yurttaşın tamamını kapsayacak şekilde özgürlükçü bir ortam sunarken bilhassa iktidarın dışında olan kesimler için de hayati önem taşımaktadır. Zira sistemin dışında kalan azınlık grupların dışlanma psikolojisinin bertaraf edilebilmesi adına örgütlenebilmeleri, o kesimler için varlıklarını hissettirebilmeleri bu noktada önem arz etmektedir (Aktaş, 2015:96).

Siyasal katılma biçimlerinden oy kullanma, yurttaşlar tarafından en çok tercih edilen ve kullanılan bir yöntemdir, zira diğer katılma şekillerine oranla en az maliyeti içerisinde barındıran bir biçimdedir. Tekin'e göre siyasal katılma öğeleri ise şu şekilde sıralanabilir:

1. Politikacılarla ilişki kurma
2. Seçimlerde oy kullanma ve siyasi partiler için çalışma
3. Siyasal literatürü izleme
4. Siyasal tartışmalara katılma
5. Siyasal örgütlere üye olma
6. Siyasal eylemlerde bulunma
7. Bağışta bulunma (Tekin, Süleyman Demirle Üniversitesi, 2009: 8-9).

Tüm bunlar göz önüne alındığında, oy kullanma eyleminin siyasal katılmanın sadece bir boyutunu oluşturduğu söylenebilir. Bireyin siyasal yaşama katılma durumunun salt kendi içsel durumu ile alakalı olmadığını; yaşadığı toplumdan, sosyal ve kültürel faktörlerden, güncel durumlardan etkilenebileceği ifade edilmişti. Buna göre, siyasal katılımın toplumdan topluma değişebileceği gibi bireyden bireye de değişiklik arz edebileceğini söylemek mümkündür. Özbudun'a göre (1975: 31) siyasal davranışta bulunmaya yönlendiren bir takım motivasyon unsurları vardır:

- Kişisel bağlılık
- Dayanışma
- Çıkar

-Yurttaşlık

Bunların dışında güvenlikte olma, saygınlık kazanma, duygusal bağlılık, ideoloji, dini inanç, kişisel çıkar, aday imajı, lider veya parti programı seçmenin siyasal hayata katılım davranışını etkileyebilmektedir. Sonuç olarak seçmen davranışları arasında siyasal katılmanın önemli bir yeri olduğu söylenebilir. Seçmenin siyasal yaşama katılmasının en bilinen yolu olarak oy verme davranışı, literatürde işlenen en yoğun şekli ile seçmen davranışıdır.

Sonuç olarak yurttaş, siyasal yaşamdaki olguları ve durumları, gerek bireysel tecrübeleri gerekse çevresel etkileşimler sonucunda elde ettiği veriler doğrultusunda ihtiyacı gereği eylem ortaya koymaktadır. Bu olgu ve durumların kaynağı olan siyasal davranış, yönetimle etkileşimi doğurmakta, siyasal katılımı etkileşimin ilk unsuru olan seçim ve akabinde bireyin kitlesel faaliyetlere katılımı ve siyasi iktidarı etkilemesi sonucunu doğurmaktadır.

1.3. Siyasal Partiler

Demokratik siyasal hayatın vazgeçilmez unsurları olarak görülen siyasi partiler, bireysel eylem ve pratiklerle mücadelesi verilemeyen fikir ve söylemlerin örgütlenmiş halleridir. Siyaset bilimi literatüründe, benzer birçok kavramda olduğu gibi siyasal parti üzerine de pek çok kavram tanımı yapılmıştır. Gözler, yönetimde bulunmayı gaye edinmiş siyasi partileri, meşru zeminde halk desteğini almış, devletin örgütlenme modelinin tepesine oturmayı hedeflemiş sürekli ve istikrarlı bir yapıya sahip örgüt olarak tanımlamıştır (Gözler, 2019: 163). Özbudun'a göre (1979: 13) ise siyasal partileri, düşünce birliği esas alınarak belirli bir yol haritası üzerinde mutabık kalmış bireylerin, meşru seçim kanallarını kullanarak kendi yol haritalarını gerçekleştirmek için kurdukları topluluklar olarak açıklamıştır. Kapani de partilerden *“bir program etrafında toplanmış, siyasi iktidarı elde etmek ya da paylaşma amacı güden, sürekli bir örgüt sahip kuruluşlar”* şeklinde söz etmiştir (2019: 183).

Bu tanımlar doğrultusunda siyasal partiler için siyasi iktidarı ele geçirme amacı - siyasal partileri sivil toplum kuruluşlarından ayıran yegane unsur olarak görülmektedir-, meşruluk / halk desteği, süreklilik ve ulaşılmak istenen amaç doğrultusunda oluşturulmuş bir program, temel unsurlar olarak sayılabilir (Dursun, 2014: 246).

Bu bağlamda değerlendirildiğinde siyasi partiler, birey ile toplum, toplum ile devlet arasındaki iletişimi kuran bir anlamda köprü görevi üstlenen örgütlenmiş kuruluşlardır. Bu kapsamda siyasal partilerin bir diğer işlevi de halkın siyasal katılımına katkı sunmasıdır. Siyasal partilerin demokratik hayatın ve siyasal yaşamın vazgeçilmez unsurları olduğu düşünüldüğünde, kitleler açısından okul statüsü bulundurdıklarından siyasal argümanları tanıtmaya ve uygulamaya alanı yaratmakla beraber, siyasal eylem ve pratiklerin gerçekleştirilebildiği alan olarak görülmektedir. Siyasal partilerin okul statüsündeki işlevi, bireyde siyasal kültür oluşmasına kaynaklık etmekle beraber ülkedeki siyasal iklimin de demokratik sistemle eş yönlü ilerlemesine katkı sağlamakta ve destekleyici bir unsur olmaktadır.

1.4. Siyasal Kültür

Genel manada kültür, geniş zaman diliminde süregelen, kuşaktan kuşağa aktarılıp her aktarma esnasında kendisine yeni değerler katmış, bu kapsamda teamül halini almış hal, fikir, hareket, duygu ve inanç gibi normların tamamını ortaya koymaktadır (Turan, 2017: 23). Siyasal kültür ise toplumsal manada ivme kazanmış inançları, fikir ve eylemleri, siyasal konulardaki tutumları, siyaset ve toplum ilişkisi temelinde oluşmuş değerler bütünüdür.

Siyasi kültürlerini demokratik değerler etrafında beslemiş toplumlar, demokratik normlara bağlı toplumlardır. Böylesi toplumlarda anti demokratik fikir ve eylemler bir çeşit içgüdüsel tepkiyle karşılanır. Siyasal kültürü demokratikleşmiş toplumlarda siyaset kurumuna ilgi ve katılım da mevcuttur. Zira demokratik normların geliştirilip bir üst seviyeye taşınması katılımı söz konusu olabilmektedir. Bu bağlamda bu bilince erişmiş ve bunu içselleştirmiş kesimler, siyasal katılmayı bir araç olmanın ötesinde bir amaç olarak görebilmektedirler.

1.5. Siyasal Davranış

İletişim araçlarının sıklıkla kullanılmadığı geçmiş dönemlerde seçmenler, diğer partiler ve adaylar hakkında yeterli derecede bilgi akışı sağlayamadıklarından veya katı ideolojik saiklerle hareket ettiklerinden rasyonel karar verme davranışını

sergileyememekteydiler. Ancak günümüzde kitle iletişim araçlarının müthiş derecede gelişmesi ile beraber artık siyasal pratik davranışlar katı ideolojik eylemler ile değil, daha çok kişisel çıkarlar eksenli tezahür etmeye başlamıştır. Bu veriler ışığında seçmen davranışlarını anlayabilmek için siyasal davranış kavramının açıklanması ve incelenmesi yararlı olacaktır.

Davranış en temel tanımı ile belli uyarıcılar karşısında gösterilen tepkileri ifade etmektedir (Avşar, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2002: 6). Bu yönüyle davranış, birey tutum ve eğilimlerinin gözlemlenebilir yönünü oluşturur. Siyasal davranış bu noktada, seçmenin belli uyarılar karşısında gösterdiği tepki olarak tanımlanabilir.

Bireylerin siyasal davranışlarının içerisinde seçimler, demokratik yönetimin etken olduğu toplumlarda önemli bir alan işgal etmektedir. Bu sebeple adayın ya da siyasal partinin iktidarının belirlenmesinde seçmen davranışı önemli bir faktördür.

Seçmen davranışının anlaşılabilmesi adına, seçmen davranışının ne olduğu belirlemek gerekmektedir. “Seçmen”, bir ülke vatandaşı olmanın kendisine sağladığı hak ve görev olarak o ülkede yöneticilerin belirlenmesi ile ilgili seçimlere katılabilecek kişidir. Kişilerin bu amaçla sergiledikleri eylem ve davranışların tümü seçmen davranışı olarak tanımlanır (Akın, 2012: 6).

Siyasal davranış salt bireyin sosyo-kültürel, ekonomik ya da bireysel tutum ve eylemlerinin sonucu olarak ortaya çıkmaz. Siyasal davranış aynı zamanda içinde bulunulan toplumun yapısından, siyasal koşullardan ve güncel durumlarından etkilenip ortaya çıkan bir durumdur (Tekin, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2009: 4). Dar anlamda ele alındığında siyasal davranış sadece oy verme şeklinde ortaya çıkarken makro perspektif ile incelendiğinde salt oy verme işlemi üzerinden değerlendirmek yanlış olacaktır. Zira Avşar, siyasal davranış şekillerini şu şekli ile özetlemektedir:

- a. Siyasal örgütlerde çalışma
- b. Siyasal örgütlere üye olma
- c. Siyasal örgütlere destek olma
- d. Tartışmalara katılım, haber kaynaklarını izleme siyasetle ilgilenme
- e. Oy verme

Bu açıdan bakıldığında siyasal davranış içerisinde siyasal katılma olarak ‘oy verme’ seçmenler tarafından en çok tercih edilen ve kullanılan bir katılım şekli olarak karşımıza çıkmaktadır. Kuşkusuz bunun gerekçesi olarak siyasal katılma anlamında en

somut eylem olarak oy verme öğesinin olmasıdır (Avşar, Süleyman Demirel üniversitesi, 2002: 10). Bu sebeple seçmen davranışlarını açıklarken siyasal katılma kavramına değinmek yerinde olacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SEÇMEN DAVRANIŞLARI

Seçim, yurttaşın tercihler içerisinde kendisine daha yakın ya da elzem olanı belirleme süreci olarak tanımlanabilir. Demokratik hayatta ise bu durum yurttaşın iktidarı belirleme sürecidir. Bu bağlamda seçim, yasal metinlere dayanan seçme ve seçilme hakkı bağlamında iktidarın belirlenmesi durumudur (Özbudun, 2021: 228). Demokratik hayatın vazgeçilmez bir unsuru olarak görülen seçimin modern çağdaki durumu ile Antik Yunandaki durumu arasındaki en önemli fark kuşkusuz tüm yurttaşların katılımıyla gerçekleşmesidir.

Seçmenler için seçim, siyasal olay ve durumlar karşısında bir tepki, davranış ve tutum göstergesidir. Bu noktada oy verme davranışı karar verme sürecinin çıktısını oluşturur. Seçmen davranışı, sosyal, siyasal, ekonomik güdü ve dürtülerin bir ürünü olan ideolojik eğilim ile karşımıza çıkar. Dolayısıyla seçmen davranışı, salt bireysel faktörler eşliğinde tezahür etmez. Toplumsal ve tarihsel faktörler de seçmen davranışı üzerinde etken durumdadır. Bu nedenle seçmenlerin istek, ihtiyaç, arzu ve beklentilerinin neler olduğunun saptanması ve onların siyasal tercihlerini etkileyen faktörlerin belirlenmesi önem arz etmektedir.

Heywood (2019: 311-313) seçimlerin işlevini, iktidarı belirlemek, siyasal parti kanalıyla temsiliyeti oluşturup meşru kılmak, referandum kanalıyla politikayı etkileyip denetlemek, lobicilik faaliyetleriyle iktidar politikalarını etkilemek olarak sıralamıştır. Tüm bu işlevleri sıralarken temel şart olarak seçimlerin güvenilir bir ortamda gerçekleştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Zira siyasi hoşnutsuzluklar meydana gelebileceği gibi antidemokratik uygulamalara da sebep olabileceğini belirtmiştir.

Seçmen davranışı konusu ile ilgili ilk çalışmalar 1910'lu yıllarda başlamış olup 1940'lardan itibaren bilhassa ABD'de yoğunluğu artarak devam etmiştir (Kalender, 2000: 34). Bu kapsamda seçmen davranışlarının genellikle sosyolojik, psikolojik ve rasyonel(ekonomik) olmak üzere üç ana faktör üzerinden geliştiğini söylemek

mümkündür. 1940'lı yıllardan beri seçmen davranışlarının incelenmesinde ekseri olarak bu üç ana akım üzerinden çalışma yapıldığı görülmüştür.

2.1. Seçmen Davranışlarına Yönelik Kuramsal Yaklaşımlar

Siyasal parti ya da adayların, öncelikle oylarına talip oldukları kitleyi tanımaları, oy verirken hangi davranışları sergilediklerini hangi saiklerle hareket ettiklerini bilmeleri gerekmektedir. Zira seçmen profilini iyi analiz edememiş bir siyasi parti ya da adayın başarılı olma şansı düşüktür. Bu bağlamda yapılan çalışmalar genel olarak seçmenin tercihiye yönelik yaklaşımları, “sosyolojik”, “sosyo-psikolojik” ve “rasyonel” boyutları ile ele almaktadır.

2.1.1. Sosyolojik Yaklaşım

Seçmen tercihinde sosyolojik yaklaşımı savunan araştırmacı ve yazarlar, karar verme sürecinde bireysel karar vermeyi reddetmekte ve teorilerini grup temelli yaklaşım üzerine kurmaktadır. Önceki bölümlerde de belirtildiği üzere seçmen davranışlarının salt bireysel kararlar şeklinde gerçekleşmediği ifade edilmişti. Sosyolojik yaklaşımı savunan araştırmacıların nazarında toplumsal bir takım faktörlerin etkisi ile ortaya çıkan bu davranışlarda, kişisel tutum ve değerler bir önem ifade etmemektedir. Seçmen davranış ve tercihleri üzerinde, sosyo-ekonomik statü, coğrafya, aidiyeti hissedilen gruplar gibi faktörler daha etkili olmaktadır. Grup değer ve normlarına aykırı davranışın cezai müeyyidesinin varlığı, bu türden aykırı durumları ortadan kaldıracıyorken varsayımsal düzlemde seçmenin oy verme davranışı ve karar sürecinde grup ile ters düşmeyeceği ileri sürülür.

Sosyolojik yaklaşımın temelini, Lazarsfeld, Berelson ve Gaudet ABD’de 1940 Başkanlık seçimi sırasında Ohio ve Erie County’deki seçmenler üzerindeki çalışmalar sonucu ortaya atmışlardır (Kalender, 2000: 40). Seçmen tercihlerinin kişisel değer ve normlar etrafında tercih edildiği basın ya da radyo aracılığıyla kişilerin tercihlerinin nispi anlamda etki altına alındığı varsayımına karşı olarak Lazarsfeld ve arkadaşları, sosyolojik öğelerin ağır bastığı sonucuna vararak varsayımı çürütmeyi hedeflemişlerdir (Akın, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012: 38). Yaptıkları çalışmaya göre her bir sosyo-ekonomik

statü derecesi ve dini bağıllık, politik bağıllığın belirlenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Sosyolojik yaklaşımla ilgili yapılan bu ilk çalışmadan çıkan bazı özet ve genellemeler aşağıdaki şekilde ifade edilebilir:

- Birey, sosyal olarak politikleşir. Sosyal özellikler, parti tercihlerini belirlemektedir.

- Oy verme, temel olarak bir grup deneyimidir. Birlikte çalışan ve yaşayan insanların aynı adaya oy vermeleri muhtemeldir.

- Politik eğilimler indeksi; sosyo-ekonomik statü derecesi, dini bağıllık ve ikamet üzerine temellenmiştir. Bu üç faktör bireylerin karar vermesinde önemli rol oynamaktadır. Din bu noktada evlilik ve meslek seçimi konusunda bir adım daha öne çıkmaktadır.

- Oy vermede ailenin önemli bir rolü bulunmaktadır. Eşler ekseri aynı düzlemde oylar kullanırken ebeveynlerde eşler arasındaki yakın ilişki gözlemlenirse de tercihler büyük ölçüde benzerdir.

- Bireyler, mensup oldukları grupların doğrultusunda oy vermektedirler

(Kalender, 2000: 43-44).

Görüldüğü gibi, yapılan çalışmalarla aile, grup, din, sosyal sınıf, bölge vb. faktörler seçmen davranışını yoğun olarak etkilemektedir. Bununla birlikte seçmenin karar verme ve tercih sürecini sadece sosyolojik yaklaşım ile ele alıp açıklamak yetersiz olacaktır.

2.1.2. Sosyo-Psikolojik Yaklaşım

Partiyle özdeşleşme modeli olarak da adlandırılan sosyo-psikolojik yaklaşım kişinin tuttuğu partiyle arasındaki psikolojik bir bağıllığın olduğunu söyler (www.academia.edu 27.11.2021). Sosyo-psikolojik yaklaşım modeli, sosyolojik yaklaşımın aksine bireyler üzerinde durmuştur. Bireylerin sosyalleşme sürecinde kazandıkları siyasal tutum ve davranışlarında, ideolojik yönelimlerinde, parti tercihi konusunda, bireyi merkez olarak ele alıp perifer tarafından sürekli baskı ve yönlendirmeye taraf kaldığını kabul etmektedir (Akgün, 2000: 78).

Bu yaklaşımın literatüre kazandırdığı en önemli kavram “parti kimliği”dir. Bireyler çocukluk dönemlerinden itibaren çevreleri tarafından, bu noktada bilhassa aile ön plana

çıkmaktadır, partiye karşı kendisini yakın hissetmeye başlar. Bu yakınlık ilerleyen dönemlerde, bağımlılık seviyesine ulaşır ve bilumum devam eder. Seçmenler yaşadığı dönem içerisinde yaşanan olayları anlamlandırabilecek donanımına sahip olmasalar bile, benimsedikleri partinin yorumlarıyla kendi dış dünya paradigmalarını oluştururlar.

Seçmenlerin belli dönemlerde ekonomik parametrelerden kaynaklı olarak ya da partilerinin spesifik politikalarından rahatsızlık duydukları zamanlarda “türevi” gördükleri partilere yönelimlerin olabileceği gibi, bu tür geçişlerin geçici olacağı da belirtilmiştir. Bu yaklaşım 1970’lerden sonra Amerika’da her geçen yıl seçmenlerin kendilerini herhangi bir partiye yakın hissetmediği ya da bağımsız olduklarını söylemeleri üzerine tartışma konusu olmaya başlamıştır (Akgün, 2000: 78). Kendini herhangi bir partiye ait görmeyen vatandaşlar için model yetersiz kalmış ve seçmenlerin oy kullanırken etkilendiği başka faktörlerin de var olacağı düşünülmüştür.

2.1.3. Rasyonel Tercih Yaklaşımı

Bu yaklaşımın temel varsayımı, seçmenin kendi çıkarlarını iyi bildiği ve o düzlemde hareket ettiği ve yine bu çıkarlarına en iyi şekilde hizmet edeceğini düşündüğü adaya ya da siyasi partiye oy vereceğidir (Kalender, 2000: 50).

Bu yaklaşımın öncüsü Antony Dows’tur. Dows’a göre, iki partili bir sistemde rasyonel seçmen, bu partilerden elde edebileceği faydayı karşılaştırarak oy verecektir. Seçmenlerin maksimum faydayı elde edecekleri adaya yönelecekleri düşüncesi üzerinde durmuşlardır. Rasyonel seçmen tercihi yaklaşımına göre yapılan araştırmalar göstermiştir ki, partilerin geçmiş dönemlerdeki icraatları, seçim dönemlerinde güncel konular üzerindeki konumları, çözüm sunabilme becerileri, yakın zaman içinde yapabilecekleri gibi faktörler rasyonel seçmen davranışında önemli unsurlar arasında yer almaktadır (Akin, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012: 42). Sonuç olarak, rasyonel seçim davranışını benimseyen bir seçmen, oy verme eylemi ile amacına erişebilirliği konusunda faydasını maksimum etmeyi yeğleyecektir.

2.1.4. Diğer Yaklaşımlar

Seçmen davranış yaklaşımı konusunda konuya oy verme yaklaşımı literatürde öne sürülen yaklaşımlar arasındadır. Konuya oy verme yaklaşımı, temelde rasyonel tercih modelleri ile benzerlik taşımaktadır. Seçmenin gündemdeki konuyu değerlendirmesi ve bu doğrultuda oy kullanması rasyonel bir davranıştır (Kalender, 2000: 37).

Seçmenlerin eğitim seviyesinin yükselmesi doğrultusunda partiyle özdeşleşmenin zayıflaması, seçimlerin insanlara parti ya da adayın bir dizi açık tercihler sunması ve ideolojik ifade tarzındaki bir takım gelişmeler, konuya oy verme yaklaşımı üzerindeki odaklanmaları hızlandırmıştır (Akın, Dokuz Eylül Üniversitesi, 2012: 43). Bu yaklaşım temelde seçmenlerin öncelikle gündemdeki bazı konular doğrultusunda aday ve partileri değerlendirdikleri varsayımına dayanmaktadır.

Seçmen davranışları konusunda ideoloji de birçok araştırmacı ve yazar tarafından önemli görülmüştür. İdeoloji, seçmenlere ulaşma konusunda partilere ve adaylara ışık tutan önemli bir tercih faktörü olarak karşımıza çıkmaktadır. Scarbrough, İngiltere’de seçim öncesi dönemde yaptığı araştırmalarda ideolojinin seçmen tercihinde ağırlıklı bir faktör olduğunu saptamıştır. Ona göre ideolojiler, kendi taraftarları için faaliyet planı sağlayan, iki bölümlü inanç sistemidir (Kalender, 2000: 61). Bunlardan ilki amaçlar, değerler ve dünya hakkındaki varsayımları kapsayan öz inançlar; diğeri ise bundan türeyen faaliyet ilkeleridir. Modelin varsayımları özel bir ideolojinin faaliyet ilkelerini ve öz inançlarını benimseyen seçmenlerin, taraftarı oldukları parti ya da aday için oy kullanacaklarıdır. Model doğrultusunda ideoloji yanlıları, kendi doğal partilerine oy verecektir (Kalender, 2000: 64).

Yakın ideoloji sahipleri bireylerden yine kendi aday veya partilerine oy vermeleri beklenirken, ideolojik uyumsuzluk durumunda ise seçmen desteklediği faaliyet ilkelerine tamamen zıt olan bir partiye ya da adaya oy verecektir (Kalender, 2000: 65).

2.2. Seçmen Davranışlarını Etkileyen Faktörler

Seçmen davranış ve tercihlerini şekillendiren ve yönlendiren pek çok faktör bulunmaktadır. Bu çok yönlü ve çok boyutlu unsurları, seçmen davranışını etkileyen siyasi, sosyal ve ekonomik faktörler olarak üç temel başlıkta kategorize etmek mümkündür.

2.2.1. Seçmen Davranışını Etkileyen Siyasi Faktörler

Seçmen davranışını etkileyen siyasi faktörler siyasal partiler, aday/lider, medya/propaganda ve hizmetler olarak sınıflandırılabilir.

2.2.1.1. Siyasi Partiler

Siyasi partinin seçmen davranışlarının etkilemeyebilmesi noktasında parti lideri, parti programı, partinin icraatları, toplumsal bellek, gelecek tahayyülü, politikaları, dine bakış açısı ve seçmenlerle ilgili faktörler yer almaktadır (Göker G., Doğan, A., 2013: 26-28).

Yapılan çalışma ve araştırmalar neticesinde, siyasi parti liderlerinin seçmenlerin davranışlarını etkileyebilme konusunda diğer faktörler göz önüne alındığında daha aktif rol oynadığı belirlenmiştir. Osmanlı devlet geleneğinin etkisi altında güçlü lider profili boş kalan tahta oturtulmak istenmiştir. Zira bu noktada Cumhurbaşkanı Sayın Recep Tayyip Erdoğan'ın on dokuz yıldan beri girmiş olduğu tüm seçimlerde galip gelmesinin temelinde bu gerçeklik aranabilir.

Toplumsal bellek ve dine bakış açısı liderin seçmen davranışlarını etkileyebildiği oranında olmasa da öne çıkan faktörler arasında değerlendirilebilir. Zira Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu konu özelinde toplumsal kesimlerde başarısızlığını kıramadığı algısı, zaman zaman sorunların kaynağı haline gelebiliyorken İç Anadolu bölgesindeki seçmen profiline muhafazakâr geleneğe bağlılığı Cumhuriyet Halk Partisi'nin bölgedeki başarısızlığının temeli olarak gösterilebilir.

2.2.1.2. Aday/Lider

Günümüz demokrasi modelinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan temsiliyet faktörü, partinin niteliklerinin yanı sıra adayların da birtakım bireysel özelliklerinin önem kazanmasına katkı sağlamıştır. Bu bağlamda ortaya çıkan bu ehemmiyet ile adayın dini, etnik kökeni, sosyal sınıfı, akrabalık durumu, cinsiyeti ya da ötekilerden ayırt edici

herhangi bir özelliği bireyin siyasi tutumunu etkilemektedir. Bilhassa bu noktada adayın siyasal ve sosyal kimliği seçmenler üzerinde ciddi etkiler yaratabilmektedir.

Seçmen davranışlarını açıklamaya çalışan modellerde aday imajının önemi tüm dünyada artmakta, aday imajı ya da aday değerlendirmesi siyasal iletişim araştırmalarında da önemli bir yer tutmaktadır. Seçmenler gözü kapalı oy vermek yerine destekleyecekleri adayları yakından tanımak istemekte ve özellikle bu durum yerel seçimlerde daha belirgin bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Göker G., Doğan, A., 2013: 32).

Güllüpunar'a göre adayın tercih edilebilir olması için bir takım özellikleri barındırması gerekir. Bu özellikler adayın yapmak istediği iş için yeterliliği, karşı tarafta bıraktığı izlenim, algılanış tarzı; kurduğu iletişimde içten, samimi, tutarlı ve ikna edici olması şeklinde sayılabilir (Güllüpunar, Selçuk Üniversitesi, 2010: 100).

2.2.1.3. Medya ve Propaganda

Global dünyada bilgi teknolojilerinin yaygın kullanımıyla beraber geleneksel medyanın boyutu değişmiş olup karşılıklı ve çok yönlü bir aktivasyon halini almıştır. Günümüz dünyasında medyanın hayatımızın her alanındaki etkisini hissettiğimiz gibi siyasal alanda da bu hissiyat belirgin hale gelmiştir. Medya, etkileşimin ve değişimin kaynağı konumundadır. Bilgi, görüş ve fikirlerin paylaşımına katkı sağlayan medya, bunun sonucunda hem bireysel hem de toplumsal düşünce sistemini etkilemekte ve yönlendirmektedir. Demokratik rejimlerde özgürlükler bağlamında medyanın sınırlandırılabilir bir alanı yoktur. Bu özelliği, bireye ve topluma bilgi akışını sağlayıp kanaat sahibi olmayı ve yorumlama yetisini canlandırma gibi görevleri yerine getirmektedir (Demir, 2007: 15).

Siyasal alanda medyanın rolü yadsınamaz konuma gelmiştir. Siyasi partiler ve onların adayları, kitlelere kısa sürede ulaşma imkânı sağlaması ve algı yönetimi kontrolü yapabilme gücüne sahip olması münasebetiyle medyanın işlevsel gücünü kullanma eğilimindedirler (Akay, 2012: 46).

Sonuç itibarıyla medya aracılığı ile siyasal alanı takip eden bireylerin siyasal katılımları artmakta ve siyasal katılımın yönü medyanın sundukları ile şekillenmektedir. Siyasal partiler sokak kampanyaları, parti toplantıları, kamuoyu ile bütünleşme çalışmaları ve araştırmaları ile propagandalarını sürdürerek seçmen davranışlarını

etkileyebilmektedirler. Genel tanımı ile bir fikri, çeşitli araçlardan istifade edilerek kitleye propaganda olduğunu hissettirmeden empoze ya da telkin etme durumu olarak tanımlanan propagandanın, daha çok siyasal alanlarda etkinliğinin ortaya çıkarıldığı bir başka tanım ise tek taraflı olarak belli bir siyasi düşüncenin kabul ettirilmesi amacıyla belli verilere dayanarak hedef kitleyi yönlendirmesi olarak ortaya konulabilir (Demirçi, Beykent Üniversitesi, 2012: 30).

Propagandanın amacı: ‘*Fertleri kabule zorunlu olmadıkları bir düşünceyi, istekleriyle kabule, yapmaya zorlanamayacakları bir hareketi istekleriyle yapmaya yöneltmektir*’. (Demirçi, Beykent Üniversitesi, 2012: 31)

Siyasi partiler seçim süreçlerinde başarılı olabilmek ve seçmen davranışlarını lehte şekillendirmek adına bu unsuru çok sık kullanırlar. Propaganda salt kendi lehine yapılan bir durum değildir, aleyhte propaganda söylemi seçim süreçlerinde daha çok başvurulan bir yöntemdir.

2.2.1.4. Hizmetler

Siyaset kurumunun vatandaşa hizmeti sunması, en temel işlevleri arasında görüldüğünden, ulusal ve yerel yönetimler tarafından yapılan hizmetlerin seçmen davranışları üzerinde son derece etkili olmaktadır. Ülkenin içinde bulunmuş olduğu konjonktür vatandaşın, hükümetin faaliyetlerini değerlendirme biçimini belirlemektedir. Seçmenler, iktidardaki ve muhalefetteki siyasi partilerin ülke gündemini meşgul ettikleri konuları hep geçmiş ile mukayese ederek ele alınıp değerlendirmektedir. İnsan davranış ve tutumlarının sergilenmesinde tecrübe önemli bir faktördür. Tecrübe edilerek kazanılan şey, duyarak edinilenden daha iyi kanıksanır. Oy verme davranışında seçmen yaklaşımlarının temelini oluşturan bu tutum ve davranışlar, bu noktada önem arz etmektedir. Seçmen rasyonel paradigması ile kendi çıkar ve menfaatine uygun tercihi yapıp bu tercihte bilgi edinmiş olacaktır. Bu yönü itibarıyla ulusal ve yerel yönetimler tarafından yapılan hizmetlerin karar aşamasında seçmen üzerinde etkili olacağı düşünülmektedir.

İktidar ve muhalefet partilerinin geçmişte yaptıkları hizmetlerin toplumsal yaşama yansması sebebiyle, yapılan hizmetler her durumda seçmen tarafından görülmektedir. Somut yöndeki bu değişimler bilhassa seçmen tarafında yapılan hizmetlerdeki menfi ve

müspet durumların hemen tespit edilmesini sağlar. Ulaşım, sağlık, eğitim ve diğer kolektif hizmetler seçmenler tarafından rahat bir şekilde gözlemlenip karşılaştırılabilir. Bilhassa belediye seçimlerinde hizmetler, seçmen davranışı üzerinde fazlasıyla etkili olmaktadır.

Sonuç olarak hizmet noktasındaki noksanlığın, diğer tüm faktörlerin önüne geçerek seçmen davranışları üzerinde ciddi manada olumsuz bir rol oynayabileceğini söylemek mümkündür.

2.2.2. Seçmen Davranışını Etkileyen Sosyolojik Faktörler

Seçmen davranışını etkileyen sosyolojik faktörler kimlik/ideoloji, toplumsal otorite ve hiyerarşik yapı, eğitim, din ve kentsel/kırsal yaşam olarak sınıflandırılabilir.

2.2.2.1. Kimlik/İdeoloji

Toplumdaki siyasal eğilimlerin analizi açısından bireyin sahip olduğu siyasal kimliklerin incelenmesi, siyasal saptamaların sağlıklı yapılabilmesine olanak sağlar. Çünkü genel anlamda siyasal fikirlerin temelinde toplulukların farklılıkları ve güçlü duyguları vardır. Evrensel birtakım genel-geçer kuramlar söz konusu iken politik yapılar toplumların zaman ve mekâna bağlı olarak kendilerine has tarihleri ile ilgilidir (Güllüpunar, Selçuk Üniversitesi, 2010: 41).

Toplumların kendilerine münhasır geçmişleri, bireylerin siyaset anlayışını da etkileyebilmektedir. Dolayısıyla farklı ideolojilerin o toplumda nasıl algılanması gerektiğine kaynaklık etmektedir. Şöyle ki, siyasal kimlik denildiğinde kendilerini demokrat, liberal, muhafazakâr, solcu, sağcı vb. şeklinde tanımlayan insanlar akla gelmemelidir. Bireyin siyasal kimliği, sosyal çevre içerisinde oluşmuş daha özel bir anlam ifade etmektedir (Güllüpunar, Selçuk Üniversitesi, 2010: 41).

Kimlik oluşumunda bireyin bulunduğu yer, ait olduğu dini inanç, mensubu olduğu grup, sosyal çevresi, ailesi, toplumsal bellek, toplumsal deneyim, kendi eğitim durumu ve beraber yaşadığı insanların eğitim durumu gibi birçok unsur etkileyici faktörler olarak ortaya çıkmaktadır. Bu unsurların bir araya gelmesi sonucunda mevcut siyasal ideolojiler

kişi için anlamlı bir bütün haline gelmektedir. Bu sebeptendir ki, iki farklı toplum içerisinde tek bir ideolojiye farklı anlamlar verilebilmektedir.

Bireyin sahip olduğu sosyal kimlik, onun siyasal tercihleri üzerinde yönlendirici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda sosyal kimlik bireysel düşüncenin bir parçası olduğu gibi aynı zamanda ilgili grup üyelerinin de ortak duygu ve eylemlerinin bir parçasıdır. Son olarak siyasal kimlik oluşumu açısından bireyin ait olduğu toplumun etkilerinin yanı sıra evrensel bazı unsurların da ekonomi, sinema, teknoloji gibi şekillendirici olarak ortaya çıktığı söylenebilir (Güllüpınar, Selçuk Üniversitesi, 2010: 42).

Siyasi partiler başlangıç aşamasında baz alınan paradigma ve normların sistem adına göz önünde tutulması ve hayata geçirilmesini arzu ederler. Bu temel paradigma, partinin tüm unsur ve politikalarında görülür. Çoğunlukla bu düşünceler toplumsal bir akımın, ekonomik perspektifin, dini normların ya da siyasal sistemlerin bakış açısı ve kurgusundan oluşmaktadır. Siyasal partilerin diğer partilerden farklı olduğunu göstermesi adına ideoloji bu farkındalığı en keskin şekilde ortaya çıkaran unsurdur. Modern dünyada seçmenler kendilerine düşünce, tutum ve davranışsal olarak yakın buldukları parti ideolojisi arasında bir bağ kurarak oy verme davranışında bulunur. Ülkemizdeki Kemalist ideoloji bu duruma benzer şekilde cumhuriyetle başlayan ve günümüze kadar devam eden Atatürk ilke ve inkılaplarından esinlenerek daha sonraki dönemlerde ise farklı yorumlanarak ulus devletin inşasında ağırlıklı ideoloji olarak görülmüştür. Fransız devriminden sonra ortaya çıkan milliyetçilik akımı, Osmanlı imparatorluğunun son dönemlerinde rağbet görmüşken Atatürk ilkeleri arasında da yerini bulan Türk milliyetçiliği 1930'lu yıllarda siyaset pratiğinde görülmektedir. Günümüzde MHP, bu akımın ideolojik sahiplenicisi konumundadır. Cumhuriyet döneminde İslam dininin siyasallaşması noktasındaki hassasiyetler ve ümmetçi çizginin Terakkiperver Halk Fırkası ile başlayıp 1950'li yıllarda Demokrat Parti, 70'lerde Adalet Partisi, sonraki yıllarda Anavatan, Doğru Yol ve Ak Parti ile devam ettiği görülür. Milli Görüş geleneğinin yukarıdaki partilerden bu noktada daha farklı bir yerde bulunduğunu, dini inançlar konusundaki anlayışla siyasal hayatta yer aldığını, sistemdeki partilerin aksine kendi iç dinamikleriyle ortaya çıkarmış olduğu siyasal İslam ideoloji ile tabanı konsolide ettiğini söylemek mümkündür. Kürt siyasal hareketi de kendi içsel dinamikleriyle ortaya koymuş olduğu kimlik siyaseti etrafında politikalar geliştirip tabanını konsolide etme yolunda hareket etmektedir. Bu bağlamda yapılacak genel bir değerlendirme ile

ideolojinin seçmen tercihleri üzerindeki etkisinin büyük olduğunu, Kalaycıoğlu'nun (1999: 56) deyimiyle ekonomik faktörlerin ziyadesinde ideolojik ve kültürel faktörlerin seçmen tercihlerinde başat unsur olduğunu söylemek mümkündür. Bilhassa toplumsal kutuplaşmanın hat safhada olduğu dönemlerde seçmenlerin sosyo-psikolojik saiklerle hareket ederek kendisini ait hissettiği siyasal akıma yönelmesi ideolojinin seçmen davranışlarının üzerindeki etkisini göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

2.2.2.2. Toplumsal Otorite ve Hiyerarşik Yapı

Otorite; politika, yönetim ve idare araştırmalarının temel kavramlarından biridir. Bu noktada güç ve otorite hayatın temel fonksiyonu olarak görülebilir. Zira bu yapının oluşmasında aile başta olmak üzere sosyal çevremizle olan bütün ilişkilerimiz birer etkindir. Bu bakımdan politik hayatın fonksiyonlarının gerçekleşmesinde temel unsur olan otorite, ilk sosyal deneyimlerin üretilmesini de sağlamaktadır (Güllüpunar, Selçuk Üniversitesi, 2010: 58).

Bireyin aile içinde başlayan belli bir otoriteye bağlı kalma eğilimi ilerleyen zamanlarda diğer sosyal kurumların etkisiyle toplumsal otoriteye bağlı kalma olarak ortaya çıkabilir. Dolayısıyla geleneksel yapılarındaki ağa, şeyh kurumları veya zenginlik, bilgi, yaş, cinsiyet vb. birçok etkenin toplumsal otoritenin kaynakları arasında yer aldığı söylenebilir.

Panoramik açıdan kalabalıklara bakıldığında herkesin özgürce hareket ettiği ve öteki ile olan ilişkilerinde bağımsız hareket ettiği gözlenebilir. Fakat bu insanlar görüldükleri gibi kendi başlarına değillerdir, sosyo-kültürel açıdan birbirlerine bağımlıdırlar. Çünkü birey yaşadığı mekân itibarıyla veya ilişki ağları ya da mesleği ile bir grup üyesi olabilmektedir. Bu ilişkiler, bireylerin özgürlüklerini kısmen de olsa almakla beraber, onları bir takım hiyerarşik gruplara dâhil olma konusunda da zorlamaktadır (Erol, 2003: 58). Bu gruplara ait olan bireyler kendi içlerinde otoriteye rıza gösterdikleri gibi toplumsal düzeni oluştururken de diğer gruplarla ilişki halinde kalmaları sebebiyle genel otoriteye rıza göstermek durumunda kalmaktadırlar. Dolayısıyla kişinin siyasal tercihleri açısından ortaya koyduğu yapısı, ait olduğu grup ya da ilişki ağı içerisinde olduğu gruplar tarafından etkilendiği söylenebilir.

2.2.2.3. Eğitim

Eğitim bireyin toplumsallaşma sürecinde etkili bir konuma sahiptir. Özellikle bireyin kişilik yapısının oluşmaya başladığı dönemlerde eğitim sürecine araçsallık eden okul ile bireyin tüm hayatı sarmalanmaktadır. Etkileşimin yanı sıra, otorite, ceza, suç gibi değerlerin de aileden bağımsız olarak farklı bir boyut kazanmaya başladığı okul, siyasal sistemle ilgili çeşitli bilgileri bireylere kazandırdığı gibi toplumsal hayatın otorite ilişkisi içerisinde sürmesiyle ilgili bir çerçevede sunulmaktadır. Okulda otoriteyi ifade eden öğretmen, okul yönetimi, verilen emirlere uyulmasının gerekli oluşu, uyulmaması durumunda cezaların verilmesi gibi ilişkiler bu anlamda siyasal alanda yansımalar oluşturacak bir model kurmaktadır (Dursun, 2014: 63).

Okulun siyasal sosyalizasyon bakımından etkileri; ideoloji oluşturma, otoriterlik eğilimi oluşturma, siyasal etkinlik ve katılım sağlama ve siyasal bilgi sağlama şeklinde ifade edilebilir (Güllüpnar, Selçuk Üniversitesi, 2010: 52). Dolayısıyla iktidar, kendi siyasal inanç, kültür, ideoloji sistemini ortak iletişim süreci içerisinde topluma anlatma imkânını bu sürece bağlı olarak bulabilmektedir.

Müfredat programları da siyasal sosyalizasyon açısından önemli bir etki nedeni olarak sayılabilir. Eğitim kurumlarında iyi vatandaş yaratma isteği vardır. İyi vatandaş, siyasal sistemin bir ideal olarak tanımladığı temel tutum ve değerlere sahip, kendisinden beklenen davranışları gösteren kişidir. Bu nedenle müfredat programları iyi vatandaş imgesi üzerine kurulmaktadır (Dursun, 2014: 64). Başka bir deyişle birey, ülke ideolojisinin simgeleri, sembolleri ve ritüelleriyle burada tanışmakta ve bunları içselleştirmektedir. Bu noktada eğitim olgusu devletin ideolojik aygıtı görevini görerek sosyal telkin, düşünceyi kontrol etme ve yönlendirme gibi çıktılar ile siyasal olarak toplumsallaşmayı sağlamaktadır.

Sonuç olarak eğitimin seçmen davranışlarını etkilemesi iki şekilde olmaktadır. İlk olarak eğitim, bilgi düzeyini yükseltmekte ve böylece siyasi olayları, bu olayların sebep ve sonuçlarını daha iyi değerlendirmelerini sağlamaktadır. Diğer yönden ise eğitimle bireyin siyasal davranışlarının şekillendirilmesi ve pekiştirilmesi sağlanmaktadır.

2.2.2.4. Din

Modern anlamdaki siyasetin, meşruluğunu yasalardan kazanıyor olmasına rağmen iktidara gelebilmek için din üzerinden siyaset yapmaktan vazgeçilmemiştir. Toplumsal etki katsayısı yüksek olan din faktörü, genel manada seçmen yönünü belirleyen etkili bir unsur olarak kabul edilmektedir. Din ve siyaset ilişkisi hem dünya siyasetinde hem Türkiye siyasetinde sıkça rastlanan bir anlayış olarak karşımıza çıkmaktadır. “Siyasal alanda din, bazen bir nesne bazen de özne olarak değerlendirilmiştir.” (Polat, 2010: 14).

Siyasal alandaki din faktörü, kimi zamanlarda ayrıştırıcı kimi zamanlarda da birleştirici bir unsur olmuştur. Şüphesiz siyasal alandaki bu etki, toplumun dine yüklediği anlam ve inanç seviyesi ile doğru orantılıdır. Türkiye gibi muhafazakar kitlelerin yoğunlukta olduğu ülkelerde siyasi platformlarda din, önemli bir unsurdur. Türkiye toplumu siyasal kararlarını verirken çoğu zaman din anlayışından uzaklaşmamıştır. Siyasi partiler de bu unsura kaynaklık edecek söylem ve eylemleri sergileyerek menfaat elde etme yoluna gitmişlerdir. Bir takım partiler ise dini, bir ideoloji olarak görerek toplumsal hayatta vatandaşla olan ilişkiler bağlamında dini figürleri ön plana çıkarmaktadır. Bu bağlamda ele alınacak olursa, dini tercihler bireylerin seçim kararlarında önemli bir rol oynamaktadır. Türkiye’de din karşıtı ya da dindar olma, adayların seçmenler tarafından nitelikli özellikleri arasında görülmektedir (Sarıbay, 2008, 74).

2.2.2.5. Kentsel/Kırsal Yaşam

Bireyin yaşam yeri ile siyasal davranışı arasındaki ilişki birçok alanda net bir şekilde görülmektedir. Yaşam alanının genişliği ve büyüklüğü siyasal bağlamda katılımı teşvik ederken mekânın küçüklüğü bu katılımı seyrektirmektedir. Genel olarak kent ve köy ayrımında kentteki katılım oranının daha yüksek olduğu görülmektedir. Modern dünyanın mekânsal anlamdaki tezahürü olarak düşünülen şehirlerdeki demokrasi kültürü siyasal anlamdaki katılıma farklı bir ivme kazandırmakla beraber seçmen kesimde yönetimi belirleme içgüdüsünü artırmaktadır (Dursun, 2014: 244).

Ekonomik, ideolojik ve politik etkenlerin birleşim alanı olan kentsel mekânlar, toplumsal pratiklerin biçimlenmesi hususunda önem arz etmektedir. Bu anlamda kentler, politik kararların etkileşime uğradığı mekânlardır. Kentlerin yapısal özelliklerine göre

mekânsal etkileşimler farklı seviyelerde görülebilmektedir. Birey çevreden gelen kültürel etkiler ile eğitim ve kültürel imkânların sunduğu artı değerlerle kendisini siyasal hayatın içerisinde bulup kitlesel etkileşimlerle siyasal katılımı artırma çabası içerisine girebilir. Birey kentin kendisine sunmuş olduğu fırsatları ve değerleri benimserken aynı zamanda yeni bir toplumsal statüye de erişmektedir; “kentli”. İlk defa karşılaştığı bu toplumsal yapı içerisinde birey, benimseyebildiği ölçüde ilişki ağlarını içselleştirir; “seçmen” aktörü olarak siyasal tutum ve davranışlarını güncelleyerek siyasal eylem geliştirmektedir. Kırsaldan kente göç eden bireylerde bu değişim, uyum sürecine bağlı olarak erken ya da geç dönemlerde seyredebilmektedir. Bunun için köydeki katılımın kente göre daha az nitelikte olduğu savunulabilmektedir (Özer, 1990: 169-175).

2.2.3. Seçmen Davranışını Etkileyen Ekonomik Faktörler

Birey siyasal tercihte bulunmadan önce toplumda var olan sorunların çözülmesini isteyecek ve doğal olarak da hangi parti bu sorun için çözüm üretebilecek ve o sorunlara ağırlık verecekse seçmen onu tercih edecektir. Dolayısıyla seçmen için işsizlik, enflasyon ve diğer ekonomik parametrelerden hareketle ekonomik değişimler ve buna bağlı olarak uygulanacak ekonomik politikalar hem iktidarın aldığı oy oranını hem de seçmeni önemli oranda etkilemektedir (Çaha, 2008: 44).

Siyasal kararlarda ekonomi faktörü önemli bir alan kaplamaktadır. Ekonomik anlamda likit seviyesi yüksek bireylerin likit seviyesi düşük bireylere göre siyasal alanda daha aktif olduklarını söylemek mümkündür. Zira bu sınıfın ekonomik kaygıları, düşük gelirliilerden daha fazladır. İktidarın ekonomi politikalarını takip eden siyasi manada her platformda ekonomiyi ön plana çıkaran bu kesim, bu gücü ile bizzat olabileceği gibi, seçmen sıfatı ile de belirleyicidir. Yani ekonomik ferahlık, katılımı olumlu yönde etkilemektedir (Dursun, 2014: 242). Alt gelir grubunda bulunan vatandaşlar, zorlu hayat koşulları karşısında mücadele ettiklerinden siyasal alanı takip etme noktasında sıkıntı çekmektedirler. Bu kitleler, ilk olarak kişisel ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik katılma eyleminde ise “ekmek parası” veren partiye/adaya yönelik seçimde bulunacaklardır. Ekonomik perspektif, ülkeler özelinde de değerlendirildiğinde refah düzeyinin yüksek olduğu ülkelerde ekonomik kaygılardan arındırılmış olmanın verdiği

rahatlıktan kaynaklı olarak siyasal katılımın yüksek olduğu görülmektedir (Kalaycıoğlu, 1984: 122).

Vatandaş ekonomik atmosferin olumlu, temel parametrelerin yeterli görüldüğü durumlarda iktidarı desteklerken tersi durumlarda desteğini çekmektedir. Bu durum ödüllendirme ve cezalandırma şeklinde nitelendirilebilir. Yapılan araştırmalarda siyasal katılım noktasında dikkat çekici şöyle bir sonuç elde edilmiştir; oy kullanma oranlarında ilk sırada en düşük gelire sahip bireyler yer almaktadır. Bunun gerekçesi olarak ise bu kesimin siyasal alanda sadece bu aktiviteyi gerçekleştirebilmeleri gösterilebilir. Buna karşın siyasal partilere üyelik, aktif görevlerde bulunmak ya da aday olma durumlarında ise gelir düzeyi yüksek kesim ön plana çıkmaktadır (Tokgöz, 1979: 231).

Sonuç olarak, gelir düzeyi toplumsal hayat tarzını belirleyen bir aktör olduğu için siyasal katılım noktasında da etkisi görülmektedir. ABD’de konuyla ilgili yapılan bir araştırma, insanların gelir düzeyi artıkça siyasal katılım oranının da aynı paralelde arttığını ortaya koymuştur. Bu doğru orantı durumuna gerekçe olarak, bireyin gelir düzeyinin yükselmiş olmasının, kişiye siyasal olayları yakından takip etme fırsatı tanıdığı ve bu durumda siyasal katılımın arttığı sonucu gösterilmektedir (Çetin, Muş Alparaslan Üniversitesi, 2016: 38). Gelir düzeyi artış eğiliminde olan vatandaş aynı eğim ile seçmen durumundan aday durumuna geçebilmektedir. Çünkü gelir düzeyi yüksek vatandaş, bilhassa toplumsal bağlamda gelir düzeyi düşük bir yerde güçlü konuma gelmek, siyasal katılımı farklı bir boyuta taşımak amacıyla ya da var olan durumunu korumak ya da geliştirmek saikiyle hareket ederek siyasal tercihlerini bu bağlamda oluşturabilmektedir.

2.3. Türkiye’de Seçmen Davranışlarının Analizi

Türkiye’de oy verme davranışı dönemsel olarak ele alındığında sosyal davranış yaklaşımının ön plana çıktığını söylemek mümkündür. 1980 öncesi dönemde oy verme davranışının kolektif hareket bilinci ile ortaya çıktığı söylenebilir. Bu dönem tarım ekonomisinin ön planda olduğu, sınıfsal bağlamda ayrımların olmadığı, toplumsal yapının çiftçi odaklı olduğu bir dönem olarak tanımlanabilir. Adalet Partisi ve onun devamı olan Doğru Yol Partisi’nin bu kesim tarafından tercih edildiği görülür. 1960 ve sonrası dönemde ise sosyo-psikolojik oy verme yaklaşımının daha ön planda olduğu söylenebilir. Seçmenin 1960’lı yıllarda iki farklı parti etrafında toplandığı görülür.

Özellikle Cumhuriyet Halk Partisi tarafında sosyo-psikolojik unsurun hakim olduğunu, parti ile seçmen tabanı arasında kuvvetli bir bağ olduğunu söylemek mümkündür. Partinin konjonktürel olarak farklı dönemlerde sergilemiş olduğu sol, sosyal demokrat, ulusalcı yaklaşımlar seçmenin partiye oy vermesinde engel teşkil etmemiştir. Türkiye’de ekonomik temelli oy verme yaklaşımı 1980 sonrası dönemlere denk gelmektedir. Eğitim alanındaki gelişmeler ve sanayileşme, beraberinde sınıfsal ayrışmayı ortaya çıkarmış ve toplumsal hayatı etkileyip değiştirmiştir. Bir önceki dönemde grup bilinci ile hareket eden seçmen, bireysel çıkar temelli karar verme sürecine evrilmiştir. Seçmen profilindeki bu köklü değişim ile seçmen, daha rasyonel ve sistemden daha fazla talepte bulunan bir yapıya dönüşmüştür. Bu dönemden sonra ekonomik parametreler, Türkiye seçmeninin karar vermesinde daha öncelikli olmuştur.

Türkiye’de seçmen davranışları siyasal parti ölçeğinde coğrafi yerleşim yerlerine göre de farklılık göstermektedir. Örneğin, çok partili dönemin ilk seçimlerinde batı illerinde Demokrat Parti üstünlük sağlarken doğu illeri, Halk Partisi’nin kalesi niteliğindeydi (Temizel, Selçuk Üniversitesi, 2012: 104). Bu durumun varlığından yakın geçmiş için de söz edilebilir. Coğrafi yerleşim birimine bağlı olarak yapılan analizler kapsamında Çarkoğlu ve Avcı (2002’den aktaran Temizel, 2012: 105), yapmış oldukları araştırmalarda sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyi ile siyasi partilerin güçleri arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedirler. 1990’lı yıllarda bu iki faktör arasındaki ilişkinin yeni bir evreye taşındığını, bu evrenin demokratik değerleri benimseyen ve destekleyenler ile onlara karşıt olanlar arasındaki ayrım olarak öne çıktığını belirtmişlerdir. Türkiye’nin kıyı kesimine yerleşmiş seçmenlerin mevcut sistemi destekleyen merkez partilerini, diğer bölgelerdeki seçmenlerin ise daha çok sistem karşıtı argüman kullanan partileri destekledikleri ortaya koymuşlardır. 2000’li yıllarda ise Ege, Marmara ev Akdeniz bölgelerinin merkezi-laik partilere, İç Anadolu ve Karadeniz bölgelerinin milliyetçi-İslamcı partilere, Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde -etnik temelli Kürt milliyetçiliğinin hakim olması sebebiyle- Kürt siyasal hareketinin temsilcisi olan partilere yüksek oranda oy verilmesi, oy vermede coğrafi yerleşim açısından değerlendirildiğinde bu dönemin ön plana çıkan özelliğidir.

Türkiye’de seçmen davranışlarının merkez-çevre ilişkileri bağlamında ele alındığında, seçmen davranışlarının ortaya çıkmasında bu iki ilişkinin de etkili olduğu söylenebilir. Zira cumhuriyeti kuran yönetici-elit kesimin ortaya çıkarmış olduğu anlayış,

CHP'nin devleti kuran parti olması münasebetiyle merkezin ve merkezdeki yönetici elit kesimin temsilciliğine konumlandırılmıştır. Çevrenin temsilcisi ise Adalet Partisi, Anavatan Partisi, Doğru Yol Partisi gibi sağ muhafazakâr partiler olmuştur. 2002 sonrası dönemde merkez- çevre bağlamında, sağ muhafazakâr bir parti olan Adalet ve Kalkınma Partisi, çevrenin temsilcisi konumundan merkezin temsilcisi konumuna geçmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SEÇMEN DAVRANIŞLARINI ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN SANDIĞA YANSIMASI : SİVEREK

Çalışmanın bu bölümünde 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçim sonuçları üzerinden seçmenin karar vermesinde, Şanlıurfa'nın Siverek ilçesinde hangi faktörlerin daha etkili olduğu analiz edilecektir. Bu analizi yapmadan önce Siverek'in toplumsal yapısı ile ilgili bazı bilgiler verilecektir.

3.1. Siverek

M.Ö. 3000'li yıllara kadar eski bir tarihe sahip olan Siverek, Mezopotamya coğrafyasında yer alıp birçok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Osmanlı Devleti döneminde sancak olan ilçe, Cumhuriyetle beraber vilayet statüsü almıştır. 1926 yılında ilçe statüsüne düşürülen Siverek önce Diyarbakır'a, sonrasında Şanlıurfa'ya bağlanmıştır. Statüsünde gerçekleşen bu değişim, toplumsal, siyasal ve sosyal yapıda da bir takım değişimleri beraberinde getirmiştir. Bu kapsamda eğitim alanında lise düzeyinde okulların kapatılması, siyasal alanda ilçe idaresinin kaymakamlığa düşürülmesi ve bununla beraber ilçede devlet etkisinin azaltılması, ilçede yerel güçlerin daha etkin olmasına neden olmuştur. Yerel güçler olarak nitelendirilen bu yapılar aşiret ve şeyhlik yapısı olarak görülmektedir. Aşiretler geniş aile yapıları olarak ortaya çıkarken, şeyhlik yapısı şeyh-mürit ilişkileri bağlamında oluşmaktadır. Bu oluşumlar, ilçedeki sosyal yapının en belirgin dinamikleridir. Bununla beraber söz konusu oluşumlar, geleneksel tanımlarındaki sosyal alanı denetleme misyonunun yanında siyasal alanda da önemli etkenlerdir. Siverek'in ilçe statüsüne düşürülmesiyle birlikte, bölgede varlığı ve etkinliği azalan devlet kurumlarının yerini bu yerel güçler almış ve toplumsal yapı içerisinde daha da güçlenerek etkinliklerini arttırmışlardır (Sanayır, Dicle Üniversitesi, 2010: 29-31). Bu etkinlik, sivil toplum kuruluşlarının da siyasallaşmasıyla beraber, aşiret liderleri ile kanaat önderleri arasında siyasi rekabet boyutuna ulaşmıştır.

265.000 kişilik nüfusu ve sahip olduğu ekonomik göstergelerle Siverek, Şanlıurfa'nın en büyük ilçesi olma özelliğine sahiptir. Kozmopolit bir yapıya sahip olan

Siverek, etnik yapı açısından Kürt, Zaza, Arap ve Türk grupları bir arada barındırmaktadır. Sosyal yaşamda bu gruplar kendi dillerini kullanmakta ve kendi kültürlerini yaşamaktadırlar.

İçinde bulunduğu bölgenin coğrafi kimliğini taşıyan Siverek'te insanların temel geçim kaynağı, tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır.

3.2. Seçimler

Çalışma kapsamında bu başlıkta Siverek'in 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı ve 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ile 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçim sonuçlarına yer verilecektir.

3.2.1. 24 Haziran 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi

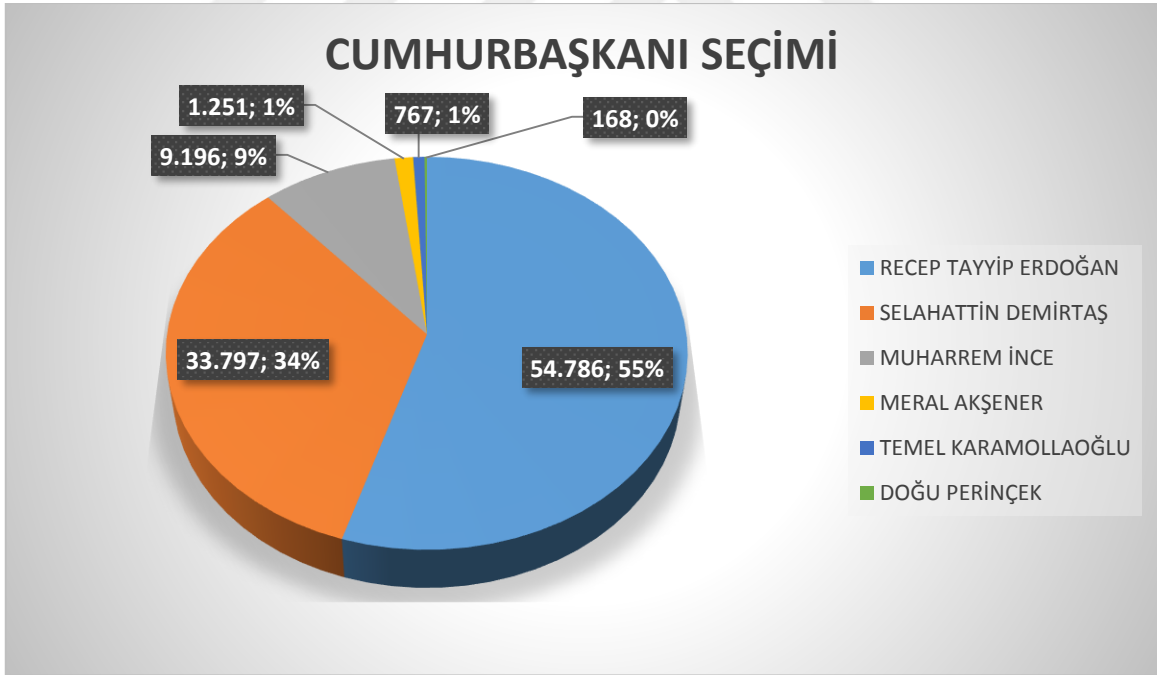
2018 Cumhurbaşkanı seçiminin temel argümanı, 2017 halk oylaması sonrasında gerçekleşen sistem değişikliğinin ilk seçimi olması münasebetiyle ayrıca bir önem arz etmekteydi. Zira seçimde yarışan adayların temel iç dinamikleri bundan sonraki diğer seçimlerde kullanılacağı gibi Başkanlık ve Parlamenter sistem tartışmaları etrafında şekillenip seçmen davranışlarını o yönde etkilemeyi hedeflemekteydi. Seçimde Adalet ve Kalkınma Partisi Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı aday gösterirken, Cumhuriyet Halk Partisi'nin adayı Muharrem İnce, İYİ Parti'nin adayı Meral Akşener, Halkların Demokratik Partisi'nin adayı Selahattin Demirtaş, Saadet Partisi'nin adayı Temel Karamollaoğlu, Vatan Partisi'nin adayı ise Doğu Perinçek olmuştur. Saadet Partisi ve Vatan Partisi adayları, mecliste grupları olmaması sebebiyle, halk imzası ile aday gösterilirken, İYİ Parti'nin adayı, o dönem mecliste grubu olmasına rağmen, halk imzası ile aday gösterilmiştir.

Tablo 3.1. 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçiminde Siverek’te Seçmen Sayısı Bilgileri

Toplam Sandık Sayısı	466
Kayıtlı Seçmen Sayısı	134.935
Sandıklardaki Kayıtlı Seçmen Sayısı	135.481
Seçime Katılma Oranı	%76,39
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	103.078
Geçerli Oy Sayısı	99.965

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

24 Haziran 2018 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Siverek ilçesine kayıtlı seçmen sayısı 135.481 iken, %76,39’luk bir katılım oranıyla sandığa giden seçmen sayısı 103.078 kişi olarak belirlenmiştir (YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021).

Şekil 3.1. Siverek 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçimi Sonuçları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Yapılan seçimler sonucunda 99.965 geçerli oy ile Recep Tayyip Erdoğan, 54.786; Selahattin Demirtaş, 33.797; Muharrem İnce, 9.196; Meral Akşener, 1.251; Temel

Karamollaoğlu, 767; Doğu Perinçek ise 168 oy almıştır (YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021). Cumhur İttifakı'nın adayı Recep Tayyip Erdoğan geçerli oyların %55'i ile ilk sırada yer alırken onu %34'lük oranla HDP'nin adayı Selahattin Demirtaş takip etmektedir.

3.2.2. 24 Haziran 2018 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi

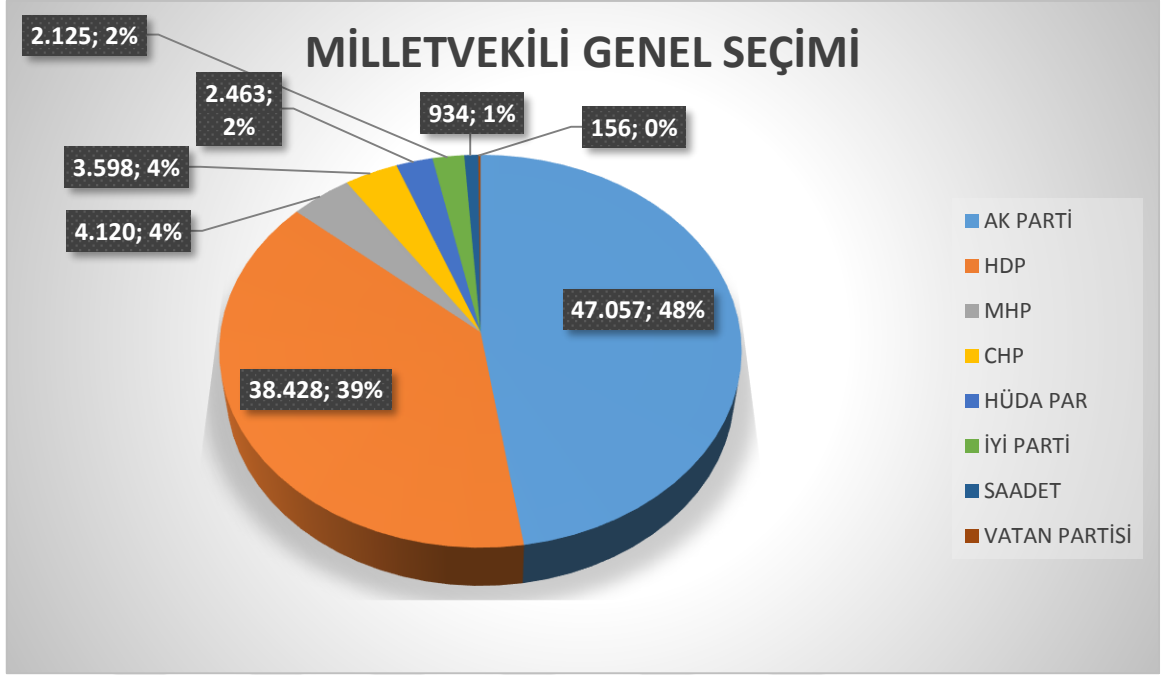
Cumhurbaşkanı seçimi ile aynı gün gerçekleştirilen Milletvekilli seçiminin sonuçları ise Cumhurbaşkanlığı seçim sonuçlarıyla bire bir aynı olmamasına karşın benzer yönde bir tablo çizmektedir.

Tablo 3.2. 2018 Milletvekili Genel Seçimlerinde Siverek'te Seçmen Sayısı Bilgileri

Toplam Sandık Sayısı	466
Kayıtlı Seçmen Sayısı	134.935
Sandıklardaki Kayıtlı Seçmen Sayısı	135.481
Seçime Katılma Oranı	%76,38
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	103.063
Geçerli Oy Sayısı	99.448

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

24 Haziran 2018 yılında gerçekleştirilen milletvekili genel seçimlerinde Siverek ilçesine kayıtlı seçmen sayısı 135.481 iken, %76,38'lik bir katılım oranıyla sandığa giden seçmen sayısı 103.063 kişi olarak belirlenmiştir (YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021).

Şekil 3.2. Siverek 2018 Milletvekili Genel Seçimi Sonuçları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Bu seçim için Siverek’te 99.448 olarak belirlenen geçerli oy sayısı ile Adalet ve Kalkınma Partisi, 47.057; Halkların Demokratik Partisi, 38.428; Milletçi Hareket Partisi, 4120; Cumhuriyet Halk Partisi, 3598; İYİ Parti, 2125; Saadet Partisi, 934; Vatan Partisi ise 156 oy almıştır (YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021).

3.2.3. 31 Mart 2019 Mahalli İdareler Genel Seçimi

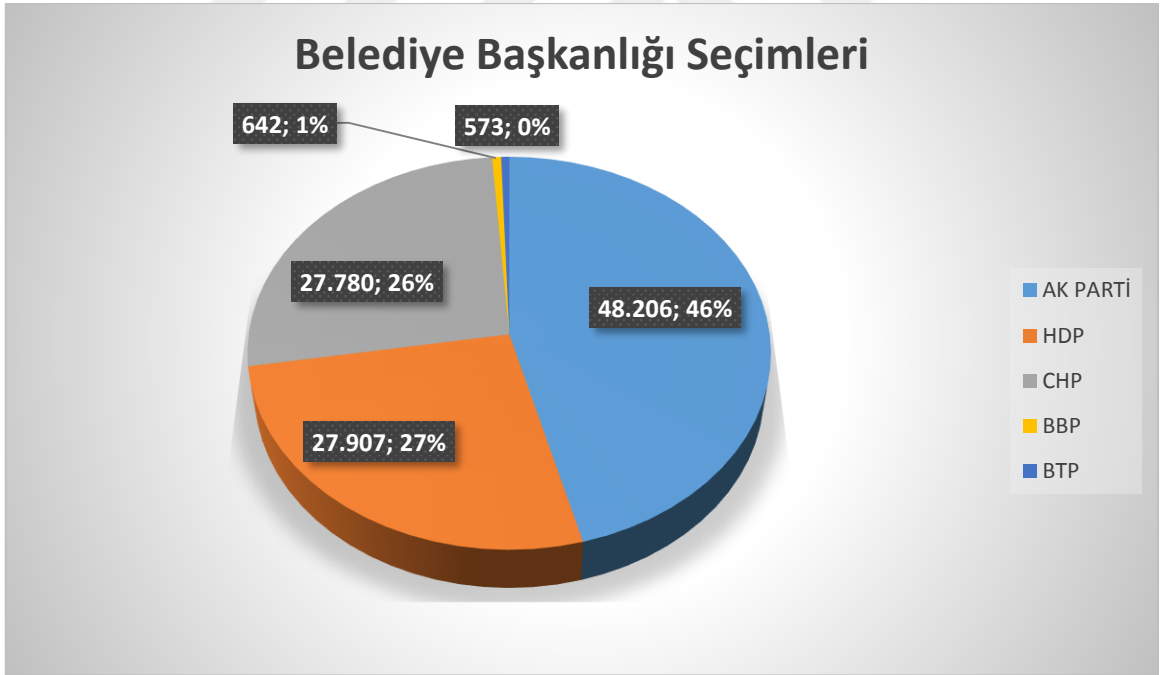
31 Mart yerel seçimleri ülke genelinde ittifaklar seçimi olarak başlayıp son bulan bir seçim olmuştur. Cumhur İttifakı çatısında Adalet ve Kalkınma Partisi ile Milliyetçi Hareket Partisi dururken; Cumhuriyet Halk Partisi, Saadet Partisi ve İYİ Parti de Millet İttifakı çatısı altında birleşip seçime girmişlerdir. Cumhur İttifakının “Beka Sorunu” argümanına karşılık Millet İttifakının temel argümanı daha çok ekonomik parametreler olmuştur.

Tablo 3.3. 2019 Belediye Başkanlığı Seçimlerinde Siverek Seçmen Sayısı Bilgileri

Toplam Sandık Sayısı	501
Kayıtlı Seçmen Sayısı	138.356
Sandıklardaki Kayıtlı Seçmen Sayısı	138.592
Seçime Katılma Oranı	%79,54
Oy Kullanan Seçmen Sayısı	110.047
Geçerli Oy Sayısı	105.108

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Siverek, belediye başkanlığı seçimlerini %79,54'lük katılım oranı ve 105.108 geçerli oy ile tamamlamıştır (YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021).

Şekil 3.3. Siverek 2019 Yerel Seçim Sonuçları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 2021)

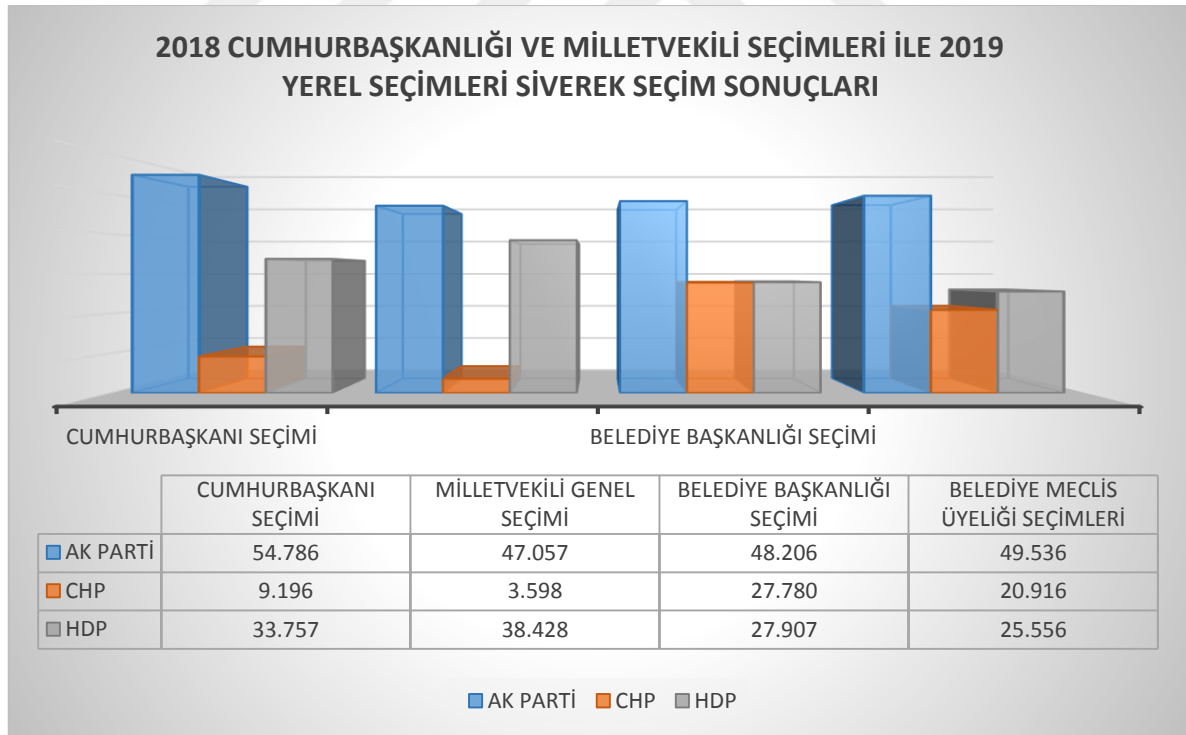
Belirtilen argümanlar doğrultusunda gerçekleşen seçimlerde ilçede yarışan partilerden Adalet ve Kalkınma Partisi, Şeyhmus Aydın ile 48.206; Halkların Demokratik

Partisi, Turan Tüysüz ile 27.907; Cumhuriyet Halk Partisi, Fatih Mehmet Bucak ile seçime girerek 27.780 oy almıştır (YSK, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021).

Bu bilgiler doğrultusunda partilerin aldıkları oyların hangi faktörlerden kaynaklanarak alındığı aşağıda analiz edilecektir.

3.3. 2018 Cumhurbaşkanı Ve Milletvekili Genel Seçimi İle 2019 Yerel Seçim Sonuçlarının Seçmen Davranışını Etkileyen Unsurlar Üzerinden Karşılaştırmalı Analizi: Siverek

Seçmen davranışlarını etkileyen faktörler çalışmanın ikinci bölümünde ekonomi, aday/lider, medya/propaganda, hizmetler, din, kentsel/kırsal yaşam, toplumsal otorite-hiyerarşi, kimlik/ideoloji, eğitim ve siyasi parti olarak detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Bu bölümde ise bu faktörlerin Siverek seçmeninde nasıl gözlemlendiği ve seçimlere nasıl yansıdığı incelenecektir.

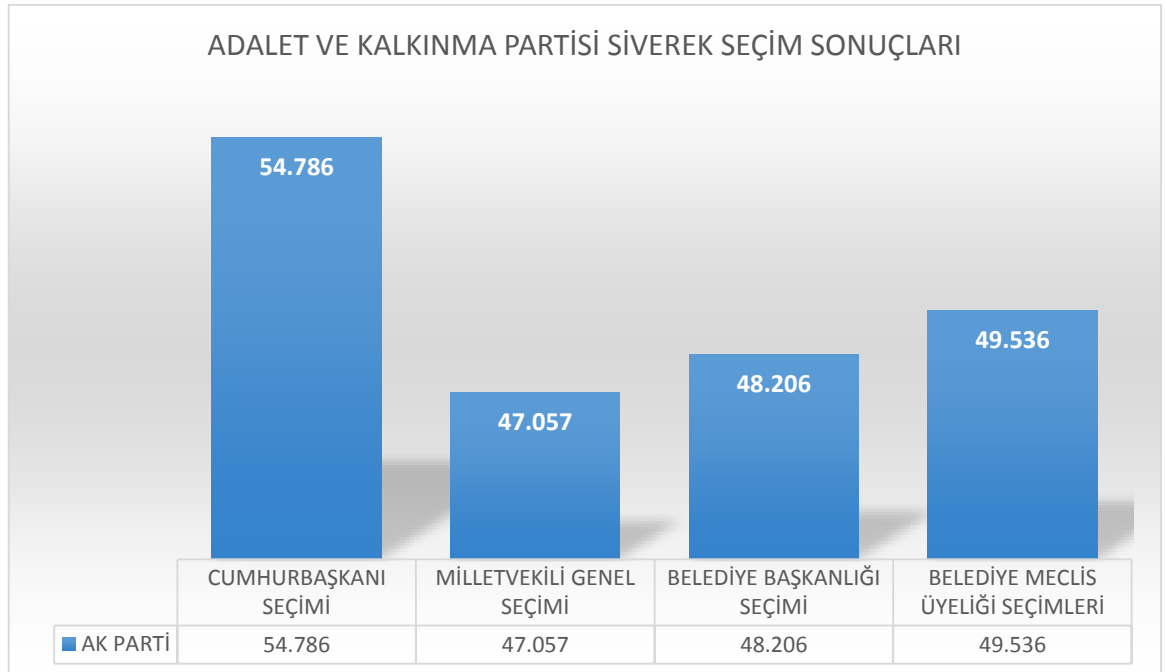

Şekil 3.4. Siverek 2018 Cumhurbaşkanlığı ve Milletvekili Seçimleri ile 2019 Yerel Seçim Sonuçları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Yüksek Seçim Kurulu'nun 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimleri ile 2019 Yerel Seçim sonuçları incelendiğinde Siverek'te 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi'nin ilk sırada yer aldığını, onu Halkların Demokratik Partisi'nin takip ettiğini söylemek mümkündür. 2019 yerel seçimlerinde Adalet ve Kalkınma Partisi ilk sırada olmaya devam ederken Halkların Demokratik Partisi ile Cumhuriyet Halk Partisi'nin yakın oyları dikkat çekmektedir.

3.3.1. Adalet ve Kalkınma Partisi

Şekil 3.5. Siverek Seçimlerinde AK Parti Oy Oranları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

2018 yılında gerçekleştirilen Milletvekili Seçiminde Adalet Ve Kalkınma Partisi 47.057, adayı Recep Tayyip Erdoğan ise Cumhurbaşkanı Seçiminde 54.786 oy alarak ilçede en yüksek oyu alan aday olmuştur. 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi -bir önceki yıl gerçekleştirilen referandum halk oylaması sonunda yapılan sistem değişikliği ile- yeni sisteminin ilk seçimi olması sebebiyle 2017 yılında gerçekleştirilen halk oylamasının bir anlamda misillemesi gibi görülüyordu. Zira seçime Türk siyasal hayatında bir benzeri daha olmayan hukuki ittifaklar ile gidiliyordu. Seçmenlere farklı argümanlar sunarak

etkilemek isteyen siyasi partiler bu bağlamda en etkili faktör olarak lider/aday faktörünü ön planına çıkartarak, seçmen tercihlerini etkilemek istemişlerdir. Zira seçime Millet İttifakı çatısı altında katılan CHP, İYİ Parti ve Saadet Partisi, olası ikinci tur seçimlerde destekleyecekleri muhtemel aday üzerinde de çalışma sergilemişlerdir.

Seçmen Tercihlerini etkileyen başat faktör olarak görülen lider faktörü, seçim sonuçları incelendiğinde önemini ortaya koymuştur. Zira 24 Haziran 2018 günü gerçekleştirilen seçim sonuçları incelendiğinde Recep Tayyip Erdoğan, en yakın rakibinin çok üzerinde 54.786 oy alarak ilçede en yüksek oy oranına sahip olurken Cumhur İttifakı toplamda 51.177 oy oranı ile adayının gerisinde kalmıştır. İlçedeki geçerli oy sayısının 99.965 olduğu göz önünde bulundurulduğunda Cumhur İttifakı'nın adayı Recep Tayyip Erdoğan'ın oransal olarak yaklaşık %3'ten daha fazla bir oranla içinde bulunduğu ittifaktan daha yüksek bir oy aldığı görülmektedir. Bu oran tüm seçmenler arasında yaklaşık olarak bir buçuk milyon seçmene denk gelmektedir. Güllüpınar'ın belirttiği gibi seçmen açısından adayın tercih edilebilir olması için, adayın bir takım özellikleri barındırması gerekir. Adayın yapmak istediği iş için yeterliliği, karşı tarafta bıraktığı izlenim, algılanış tarzı; kurduğu iletişimde içten, samimi, tutarlı ve ikna edici olması şeklindeki özelliklerin, Recep Tayyip Erdoğan profili açısından seçmenler üzerinde adayın/liderin etkili bir faktör olduğunu göstermektedir. Bununla beraber Max Weber'in ortaya koymuş olduğu ideal otorite tiplemesindeki karizmatik otorite modeli de, karizmatik liderin kişilik özelliklerinden kaynaklı etkiyi ortaya çıkartmakta ve yönlendirmektedir. Bu bağlamda yapılan değerlendirmeler ve tipler gösteriyor ki aday/lider, seçmen tercihlerini etkileme noktasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır.

Lider/aday faktörü kapsamında 2019 yerel seçimlerini değerlendirdiğimizde, bu faktörle paralellik gösteren siyasi parti faktörünün de seçmen tercihlerini belirlemede önemli olduğunu söylemek gerekmektedir. Zira aday/lider her zaman seçmen açısından olumlu karşılanmayabilir. Nitekim ilçede gerçekleştirilen 2019 yerel seçimleri sonuçları değerlendirildiğinde, Ak Parti'nin yerel yönetim adayı geçmiş dönemde de ilçede belediye başkanlığı yapmış olan Şeyhmus Aydın, 48.206 oy alırken Ak Parti, belediye meclisinde 49.536 oy ile temsiliyet sağlamıştır. İlçe bazında bakıldığında temsil ettiği partiden 1320 oy eksik alan aday Şeyhmus Aydın, bir mahalle kadar seçmenden oy alamadığı görülmektedir. İlçenin sosyolojik yapısı göz önünde bulundurulduğunda

lider/aday profili konusunda bilhassa yerel yönetim adayı belirleme konusunda toplumsal otorite ve hiyerarşik yapının etkisi ortaya çıkmaktadır. Belediye meclis üyeliği adaylarının ilçede nüfuz gücü yüksek kişilere verilmiş olması, bu kişilerin nüfuzlarını partiden yana kullanmalarını bir diğer önemli faktör olarak göstermektedir. Bu noktada adayın, meclis üyelerinden daha az oranda oy almış olması, toplumsal otorite ve hiyerarşi kapsamında değerlendirildiğinde seçmenin, adayı benimsememiş olsa dahi, aşiret mensubu/lideri ilişkisi bağlamında oy kullandığı söylenebilir. Bu durum seçmenin, partinin her ne kadar belediye başkan adayı olmasa da, mensubu olduğu aşiretin kanaat önderinin belediye meclis üyesi gösterilmesi kendisinin lider olarak gördüğü kişiye oy vermesine sebep olmuştur. Bu sosyolojik durum karşısında, toplumsal otorite ve hiyerarşik yapı faktörü ile lider/aday faktörünün ilçedeki seçmenler açısından iç içe geçmiş unsurlar olduğunu ve seçmenin bu iki unsur kapsamında olumlu ya da olumsuz tutum sergileyebildiğini söylemek doğru olacaktır.

Lider etrafında kümelenmiş ve etkinlik gösteren siyasi oluşumlar lider endeksli varoluş sergilemeleri açısından, siyasal yaşamda uzun vadeli etkinlik gösteremeyebilmektedir. Nitekim Turgut Özal'ın Anavatan Partisi bu akıbeti yaşamıştır. Ak Parti için bu süreç hala devam etmektedir. Son olarak siyasetin lider etrafında oluşumu ele alındığında farklı boyutlarda birçok sonuç elde edilebilir. Siyasetin lider merkezli oluşunun nedenleri arasında karizmatik liderin şahsının parti ile bütünleşme durumu, ideolojilerin zayıflaması nedeniyle siyasi partilerin geri planda kalması, lider odaklı siyaset anlayışını geçerli kılmaktadır. Böylelikle lider, siyasetin en etkili aktörü ve dolayısıyla seçmen davranışlarının da en önemli etkileyici unsuru olmuştur. Nitekim Ak Parti lideri olan Recep Tayyip Erdoğan'ın her zaman partisinden önde olduğu, hatta parti programının dahi Erdoğan'ın belirlediği ve çizdiği sınırlar içerisinde oluşturulduğunu söylemek mümkündür.

Toplumsal otorite ve hiyerarşinin özellikle gelişmişlik seviyesinin düşük kaldığı mekânlarda etkili bir araç olduğunu söylemek mümkündür. Hatta öyle ki etkinliğinin seviyesi o kadar yüksektir ki, zaman zaman hükümetler de geliştirdikleri politikaları bölgesel ölçekte uygulama alanı yaratırken toplumsal otoritenin kaynağı olan şeyh/ağa gibi orta çağ anlayışına sahip bu yapılardan yararlanmaktadır. Bu ölçekte etkinliği söz konusu olan toplumsal otorite ve hiyerarşik yapı, 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili

Genel Seçimi ile 2019 Yerel Seçimlerinde seçmen tercihlerini etkileyen bir diğer unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.4. 2018 Milletvekili Seçimi İle 2019 Yerel Seçimlerinde Siverek’te Bazı Mahalle/Köylerin Seçim Sonucu Karşılaştırması: AK Parti

Mahalle/Köy	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AK Parti	Diğer Partiler	Kayıtlı Seçmen Sayısı	Geçerli Oy Sayısı	AK Parti	Diğer Partiler
Bakmaç	244	244	243	1	242	238	237	1
Aşağıkarabahçe	633	605	585	20	628	568	546	22
Böğürtlen	466	466	465	1	453	451	447	4
Çağdaş	126	111	108	3	123	105	99	6
Endarlı	232	231	229	2	225	225	222	3
Güllice	226	211	209	2	221	206	204	2
Gülpınar	461	444	441	3	445	423	418	5
Küptepe	610	585	577	8	591	584	580	4
Sarıkaya	332	84	76	8	344	344	344	0
Ülkülü	260	259	256	3	247	247	245	2
Yelegen	142	142	142	0	144	143	142	1

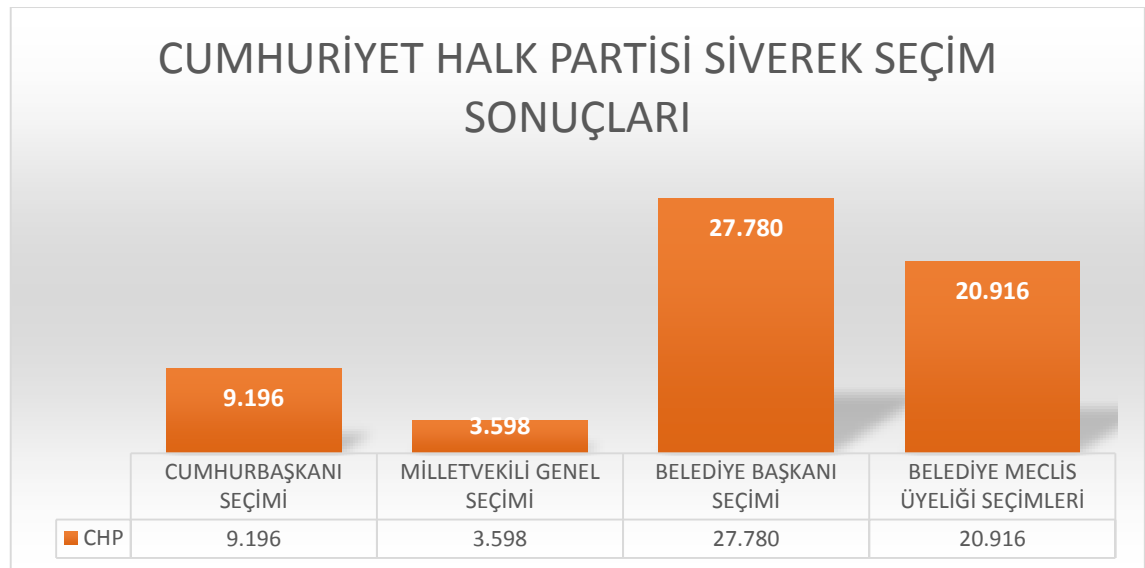
(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Tabloda Siverek’in bazı mahalle/köylerinde 2018 Milletvekili Genel Seçimi ile 2019 Yerel Seçiminin sonuçlarına yer verilmiştir. Tabloda karşılaştırmalı olarak yer verdiğimiz kırsal mahallelerde kanaat önderi, ağa ya da şeyhin desteklediği parti bazı seçim yerlerinde %100 oranında birçoğunda %95’in üzerinde destek görmüştür. Sonuç olarak bu veriler ışığında, belirtilen seçim bölgelerinde seçmen tercihlerini belirleyen yegâne kaynak toplumsal otorite ve hiyerarşi faktörü olmuştur. Bilhassa yerel seçimlerde hizmet ve aday faktörünün belirleyici unsur olması beklenirken, otoritenin bu noktada daha ağır bastığını söylemek mümkündür.

Siyasi partiler, kuruluş amacı olarak devleti yönetmek maksadıyla örgütlenmiş topluluklardır. Her örgüt yapısında olduğu gibi siyasi partiler de varoluş amacına belirli argümanlar ortaya koyarak ulaşabilirler. Bu argümanlar siyasi partilerin kendilerini ve toplum karşısındaki konumlarını belirleme noktasında önem arz etmektedir. Zira sol cenahtan beslenen bir söylem solcu parti, milliyetçi argümanları ön plana çıkaran parti

milliyetçi parti ya da daha çok gelenekçi söylem ve politikalar gerçekleştiren partiler ise sağ parti /muhafazakâr parti olarak nitelendirilebilmektedir. Bu nitelendirme seçmenin kendini konumlandığı noktada davranışlarını ve tercihlerini etkileme noktasında önemli bir faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. 2018 Cumhurbaşkanı Seçimi, 27. Dönem Milletvekili Genel Seçimi ve 2019 Yerel Seçimlerinde Ak Parti'nin birinci parti gelmiş olması ve bununla birlikte ilçede gerçekleştirilen 2011 Genel Seçimi, 2014 Yerel Seçimi, 2014 Cumhurbaşkanı Seçimi ve 2015 Genel Seçiminde de birinci parti olarak seçimleri kazanmış olması, partinin kendisini muhafazakâr demokrat bir parti olarak tanımlaması, kurucularının milli görüş hareketinden gelmiş olması ve geliştirdikleri argüman ve politikaların bu kapsamda olması, seçmenlerin tercihlerini kullanırken önemli bir etken olduğunu söylemek mümkündür. Zira parti ilçede altı seçim kazanma başarısı göstermiştir, bununla birlikte 2009 Yerel Seçiminde ikinci parti olan Ak Parti, seçimi muhafazakâr sağ çizgide olan Demokrat Parti'ye karşı kaybetmiştir. Sonuç olarak siyasi partilerin ortaya koydukları politikalar ve kendilerini yelpazede konumlandıkları bölge, seçmen açısından önemli görülmektedir, 2009 yılında Demokrat Parti'den yana tercih kullanan seçmen sonraki dönemlerde siyasi politikalar bağlamında muhafazakâr gördüğü Ak Parti'yi tercih etmiştir.

3.3.2. Cumhuriyet Halk Partisi

Şekil 3.6. Siverek Seçimlerinde CHP Oy Oranları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

2018 yılında gerçekleştirilen Cumhurbaşkanlığı Seçimine Muharrem İnce ile katılan CHP, 9.196 oy ile seçimi üçüncü sırada tamamlamış iken aynı gün gerçekleştirilen Milletvekili Genel Seçiminde 3.598 oy oranı ile seçimi dördüncü sırada tamamlamıştır. Lider/aday profilinin seçmen tercihleri üzerindeki etkisi CHP'nin 2018 seçimlerinde ve 2019 seçiminde belirgin bir şekilde ortaya çıkmaktadır. 2018 Milletvekili Genel Seçiminde partinin o dönem adayı olan Muharrem İnce, partisinin yaklaşık olarak iki buçuk katı kadar oy almıştır. Siyasi partilerin ideolojik yaklaşımlarının seçmen tercihlerini etkilemedeki rolü göz önüne alındığında, CHP'nin toplumsal bellekte laik ve seküler anlayışı ile yer edinmiş algısının, muhafazakâr toplum yapısına sahip bölgelerde karşılık bulmadığını söylemek mümkündür. Zira CHP ilçede yapılan 2009 Yerel Seçiminde 262, 2011 Milletvekili Genel Seçiminde 1.519, 2014 Yerel Seçiminde 219, 2015 Milletvekili Genel Seçiminde ise 2.423 oy almıştır. Bu bilgiler bağlamında CHP'nin aday desteği sağlamadan katılmış olduğu seçimlerde başarı gösteremediği söylenebilir. 2019 Yerel Seçimine güçlü bir aday profili ile giren CHP, 27.780 oy alarak belediye meclisinde beş meclis üyesi ile temsil edilmiştir. Bu durum lider/aday profilinin seçmen tercihlerini etkilemedeki rolünü tam anlamıyla ortaya çıkarırken bununla beraber toplumsal otorite ve hiyerarşinin seçmenler üzerindeki etkisini de göstermektedir. Laik ve seküler çizgide olan Cumhuriyet Halk Partisi'nin, muhafazakâr toplum yapısına sahip bölgelerde pek varlık gösteremediğini belirtilse de 2009 Yerel Seçimi, 2011 Milletvekili Genel Seçimi, 2014 Yerel Seçimi ve 2015 Milletvekili Genel Seçiminde seçimde karşılık bulamayan parti, 2019 Yerel Seçiminde %26.43 oy oranı ile geçmiş yılların çok üzerinde bir oy almıştır. Bu artışın salt lider/aday faktörü ile gerçekleşmediği, toplumsal otorite ve hiyerarşik yapının da seçmen tercihleri üzerinde etkili olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim aşağıdaki tabloda verilen bilgiler bu durumun somut analizi için faydalı olacaktır.

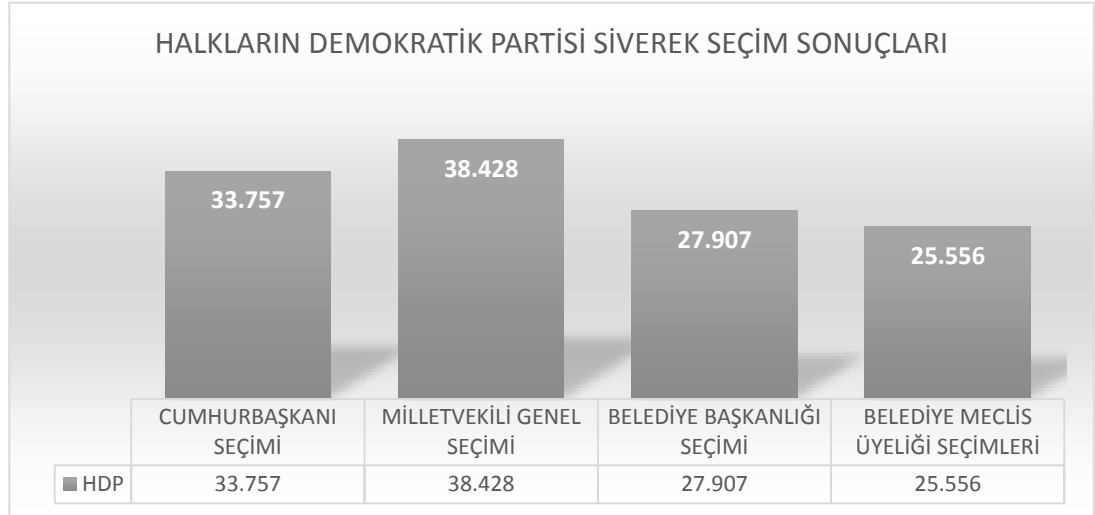
Tablo 3.5. 2018 Milletvekili Seçimi İle 2019 Yerel Seçimlerinde Siverek’te Bazı Mahalle/Köylerin Seçim Sonucu Karşılaştırması: CHP

MAHALLE/KÖY	2018 MİLLETVEKİLİ GENEL SEÇİMLERİ		2019 YEREL SEÇİMLERİ	
	CHP	DİĞER PARTİLER	CHP	DİĞER PARTİLER
BAHÇE	1	76	100	5
BAKİ	0	120	105	8
BAŞDEĞİRMEN	3	87	102	9
BEYBABA	3	28	29	9
BÜYÜKGÖL	2	61	70	5
ÇANAKÇI	1	79	73	2
ÇEPNİ	8	94	88	24
DARDAĞAN	14	128	137	6
DİVAN	4	119	212	38
EDİZ	34	114	170	9
ERTEM	9	130	115	10
KAYALI	5	174	226	2
KAYSERİ	6	140	212	15
KUŞLUGÖL	4	167	145	11

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Tabloda verilen kırsal mahalle/köyler 2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçiminde Cumhuriyet Halk Partisi’ne çok düşük oranlarda oy verirken 2019 Yerel Seçiminde oy oranının yükselmiş olması lider/aday faktörü ve bu durumun doğal sonucu olarak görülebilecek toplumsal otorite ve hiyerarşi saiki ile seçmen tercihlerini değiştirdiğini söylemek mümkündür.

3.3.3. Halkların Demokratik Partisi

Şekil 3.7. Siverek Seçimlerinde HDP Oy Oranları

(Kaynak: Yüksek Seçim Kurulu, <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> 17.12.2021)

Bireyin sahip olduğu sosyal kimlik, onun siyasal tercihleri üzerinde yönlendirici bir etkiye sahiptir. Bu bağlamda sosyal kimlik bireysel düşüncenin bir parçası olduğu gibi aynı zamanda ilgili grup üyelerinin de ortak duygu ve eylemlerinin bir parçasıdır. Zira kimlik oluşumunda bireyin bulunduğu yer, ait olduğu dini inanç, mensubu olduğu grup, sosyal çevresi, aile, toplumsal bellek, toplumsal deneyim, kendi eğitim durumu ve beraber yaşadığı insanların eğitim durumu gibi birçok unsur etkileyici faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Bu unsurların bir araya gelmesi sonucunda mevcut siyasal ideolojiler kişi için anlamlı bir bütün haline gelmektedir. Bu türden paradigmlar ile hareket eden kişilerin tercihlerini, parti ya da adaydan ziyade, temelde kimlik faktörü üzerinden şekillendirmektedir. Bu bağlamda 2018 Cumhurbaşkanı Seçiminde ülke bazında değerlendirildiğinde -seçimi ikinci sırada tamamlanmış olan adayı Selahattin Demirtaş'tan yaklaşık olarak dört kat daha fazla oy oranı ile- ikinci parti olmuştur. Seçimleri kazanma olasılığı çok düşük olmasına karşın HDP tabanını konsolide eden ve tercihlerini belirleme noktasında ortaya çıkan etkili faktörün kimlik/ideoloji olduğunu söylemek gerekir. Nitekim aynı gün yapılan Milletvekili Genel Seçiminde parti, 38.428 oy alırken kazanma olasılığı çok düşük olan adayı Selahattin Demirtaş'ın, ilçede %34 oy almış olması, seçmenin kimlik/ideoloji saikini ön planda tuttuğunu göstermektedir.

Lider/aday profili de seçmen tercihlerini etkilemede önemli bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Veriler ışığında 2019 Yerel Seçiminde bu faktörün seçmenler

tarafından olumsuz karşılandığı söylemek mümkün olacaktır. Zira parti, dokuz ay önce gerçekleştirilen genel seçimde -partinin ilçede milletvekili adayı olmamasına rağmen - 38.428 oy alırken yerel seçimde 27.907 oy alabilmiştir. Bu doğrultuda 2019 Yerel Seçiminde kimlik faktörünün tam bir pekiştirme sağlayamadığı, seçmenlerin tercihlerini aday profilinin etkilediği söylenebilir.

SONUÇ

Siverek seçmeninin oy verme tercihini belirleyen faktörleri ortaya çıkarmayı hedefleyen çalışmamızın ilk bölümünde demokrasi kavramı, demokrasi türleri, siyasal katılım ve siyasal kültür gibi seçmen davranışlarına kaynaklık eden temel kavram ve teoriler üzerinde durulmuştur. İkinci bölümde seçmen davranışlarını açıklamaya yönelik sosyolojik, sosyo-psikolojik ve ekonomik temelli kuramsal yaklaşımlara yer verilerek seçmen davranışlarını etkileyen faktörler ile Türkiye’de seçmen davranışlarının geniş bir değerlendirmesi ele alınmıştır. Seçmen davranışını etkileyen ve seçmenin oy verme tercihini belirleyen sosyolojik, politik ve ekonomik faktörler olarak gruplandırılan bu unsurlar kimlik ve ideoloji, eğitim, din, kentsel/kırsal yaşam, toplumsal otorite ve hiyerarşik yapı; aday/lider profili, medya ve propaganda, hizmetler, siyasi parti ve ekonomi olarak detaylı bir şekilde ele alınmıştır. Çalışmamızın amacını oluşturan ve üçüncü bölümde yer alan Siverek seçmeninin oy verme tercihini belirleyen faktörler, belirtilen unsurlar göz önünde bulundurularak tespit edilmeye çalışılmıştır.

Siverek seçmeninin davranışlarını etkileyen faktörleri tespit edebilmek için 24 Haziran 2018 tarihinde gerçekleştirilen Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Genel Seçimi ile 31 Mart 2019’da yapılan Mahalli İdareler Genel Seçiminin Siverek’teki sonuçları analiz edilmiştir. Çalışmada seçimlerde öne çıkan siyasi partilerin almış oldukları oy oranları, her iki seçimin sonuçları üzerinden karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Bu doğrultuda seçim sonuçları Cumhurbaşkanı Seçimi, Milletvekili Genel Seçimi, Belediye Başkanı Seçimi ve Belediye Meclis Üyeliği Seçimleri için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Ülke genelinde katılım oranının %86,23 olduğu 2018 seçimlerinde %76,38’lik katılım oranıyla Siverek seçmeninin önemli bir katılımı sandığa gittiğini söylemek mümkündür. Benzer şekilde 2019 seçimlerinde de Siverek seçmeni, seçime %80’lere yaklaşan bir katılım göstermiştir. Siverek’te her iki seçimde de ilk üç sırada yer alan partiler AK Parti, HDP ve CHP olarak karşımıza çıkmıştır. Bu partiler, sıralamada ilk üç parti olarak görülseler de aldıkları oy oranları aynı doğrultuda olmamıştır.

2018 Cumhurbaşkanı Seçimi sonucunda Siverek’te Recep Tayyip Erdoğan, 54.786; Selahattin Demirtaş, 33.797; Muharrem İnce, 9.196; Meral Akşener, 1251; Temel Karamollaoğlu, 767; Doğu Perinçek ise 168 oy almıştır. Aynı gün yapılan Milletvekili Genel Seçiminde ise AK Parti, 47.057; HDP, 38.428; MHP, 4120; CHP, 3598; İYİ Parti,

2125; Saadet Partisi, 9 34; Vatan Partisi ise 156 oy ile seçimi tamamlamıştır. 2019 Yerel Seçimlerinde Belediye Başkanı Seçimi için AK Parti, 48.206; HDP, 27.907; CHP, 27.780 oy alırken Belediye Meclis Üyeliği Seçiminde AK Parti, 49.536; HDP, 25.556 ve CHP, 20.916 oy alarak seçimleri tamamlamıştır.

2018 Cumhurbaşkanı ve Milletvekili Seçim sonuçlarına bakıldığında Recep Tayyip Erdoğan, aldığı oy oranı ile en yakın rakibinin çok üzerinde hatta aday olduğu Cumhuriyet İttifakından bile daha fazla oy alarak ilçede en yüksek oy oranına sahip aday olmuştur. Aynı seçimde CHP'nin cumhurbaşkanı aday olan Muharrem İnce, Milletvekili Genel Seçiminde CHP'nin yaklaşık olarak iki buçuk katı kadar oy almıştır. Yine ilçede 2019 Yerel Seçimine güçlü bir aday profili ile giren CHP, ilçede son beş seçimde sağlayamadığı başarıyı, bu seçimde 27.780 oy alarak belediye meclisinde beş meclis üyesi ile temsil edilmiştir. İdeolojilerin zayıflamasıyla birlikte siyasi partilerin geri planda kaldığı ve lider odaklı siyaset anlayışının öne çıktığı günümüzde karizmatik lider, siyasetin en etkili aktörü halini almıştır. Gerek Recep Tayyip Erdoğan profili açısından bakıldığında gerek Muharrem İnce'nin partisine oranla aldığı oylar gerekse son yerel seçimlerde CHP'nin ilçede almış olduğu oy oranı göz önüne alındığında aday/lider profilinin Siverek seçmeninin oy verme davranışını etkileyen en önemli faktörlerden biri olduğunu söylemek mümkündür. Yine HDP'nin 2018 Milletvekili Seçiminde ilçede - milletvekili aday olmamasına rağmen- 38.428 oy alırken 2019 Yerel Seçiminde 27.907 oy almış olması aday/lider faktörünün seçmen tercihlerini bu kez ters yönde etkilediğini göstermektedir.

2019 yerel seçim sonuçları değerlendirildiğinde, Ak Parti'nin belediye başkan aday 48.206 oy alırken Ak Parti, belediye meclis üyeliği seçiminde 49.536 oy ile temsiliyet sağlamıştır. Adayın, meclis üyelerinden daha az oranda oy almış olması, ilçenin sosyolojik yapısı ve belediye meclis üyeliği adaylarının ilçede nüfuz gücü yüksek kişilere verilmiş olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bilhassa yerel yönetim aday belirleme konusunda, toplumsal otorite ve hiyerarşik yapının seçmen tercihlerini etkileyen önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Yine aynı şekilde 2019 Yerel Seçimine güçlü ve bölgede nüfuz sahibi bir aday profili ile girerek CHP'nin %26.43 oy oranı ile geçmiş yılların çok üzerinde bir oy almış olması ilçede toplumsal otorite ve hiyerarşinin seçmenler üzerindeki etkisini açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Muhafazakâr demokrat bir parti olan AK Parti'nin son altı seçimde ilçede aldığı oy oranlarıyla göstermiş olduğu başarı ile laik ve seküler bir parti olan CHP'nin aynı doğrultuda başarıyı yakalayamamış olması Siverek gibi muhafazakâr toplum yapısına sahip bir bölgede muhafazakar ideolojinin, Siverek seçmeninin tercihlerini etkileyen önemli bir diğer faktör olarak ortaya çıktığını göstermektedir. 2018 Cumhurbaşkanlığı Seçiminde HDP'nin adayı Selahattin Demirtaş 33.757 oy alırken aynı gün yapılan Milletvekili Seçiminde parti, 38.428 oy almıştır. HDP tabanını konsolide eden ve tercihlerini belirleme noktasında ortaya çıkan etkili faktörün kimlik/ideoloji olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak Siverek seçmeninin davranışını etkileyen faktörler, ilçenin sosyolojik yapısı da göz önünde bulundurularak, partilerin ve adayların seçimlerde almış oldukları oy oranları üzerinden değerlendirilmiştir. Değerlendirmeler sonucunda Siverek seçmeninin oy verme tercihini etkileyen en önemli faktörün aday/lider profili olduğunu söylemek yerinde olacaktır. Yine bu faktörden tamamen bağımsız düşünölmeyecek bir diğer önemli faktör ise toplumsal otorite ve hiyerarşik yapıdır. Kimlik ve ideoloji de Siverek seçmeninin davranışlarını etkileyen diğer önemli unsurlar olarak karşımıza çıkmıştır. Belirlenen tüm bu faktörler, çok boyutlu özellikte olmakla birlikte birbirinden tamamen bağımsız düşünölemezler, kimi zaman tek başına kimi zamansa bir arada görölebilmektedirler.

KAYNAKÇA

- Akay, R.A., (2012), Siyasal İletişim Danışmanı, (1. Baskı), Nobel Yayınları, İstanbul.
- Akgün, B., “Türkiye’de Seçmen Davranışı: Partizan Tutumlar, İdeoloji ve Ekonomik Faktörlerin Oy Vermeye Etkisi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler M.Y.O Dergisi*, 2000, (4), ss.75-92.
- Akın, N., (2012), *Yerel Seçimlerde Aday İmajının Seçmen Tercihlerine Etkisi: İzmir İli İçin Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, İşletme Anabilim Dalı, Pazarlama Programı, İzmir.
- Aktaş, M., “Demokrasi Kavramına Eleştirel Bir Bakış”, *Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2015, (1), ss.87-105.
- Arblaster, A., (1999), Demokrasi, çev. Nilüfer Yılmaz, (1. Baskı), Doruk Yayınları, Ankara.
- Avşar, N., (2002), *Seçmen Davranışının Sosyo-Ekonomik Boyutları ve Mesleğin Seçmen davranışları Üzerindeki Etkileri: Isparta Örnek Olay Araştırması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta.
- Çaha, Ö., (2008), Türkiye’de Seçmen Davranışı ve Siyasi Partiler, (1. Baskı), Orion Kitabevi, Ankara.
- Çam, E., (2005), Siyaset Bilimine Giriş, (2. Baskı), Der Yayınları, İstanbul.
- Çarkoğlu, A. ve Avcı, G., (2002), “An Anaysis of the Electorate from a Geographical Perspective”, *Politics, Parties & Elections in Turkey*, ed. Sabri Sayarı and Yılmaz Esmer, London, Lynne Rienner; s. 115-136’dan aktaran, Temizel, M., (2012), *Türkiye’de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Konya.
- Çetin, Ş., (2016), *Seçmen Davranışları ve Yerel Seçimler: Yerel Seçimlerdeki Muş Merkez İlçe'deki Seçmenlerin Oy Kullanma Davranışlarının İncelenmesi*

- (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Muş Alparslan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Muş.
- Dalh, R. A., (2019), *Demokrasi Üzerine*, çev. Betül Kadioğlu, (5. Baskı), Phonix Yayınları, Ankara.
- Demir, V., (2007), *Türkiye’de Medya Siyaset İlişkisi*, (1. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul.
- Demirçi, Ö., (2012), *Uluslararası İlişkilerde Öteki Kavramının Tanımı Üzerine Sinema Sanatı Aracılığıyla Siyasal Propaganda*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Uluslararası İlişkiler Bilim Dalı, İstanbul.
- Dursun, D., (2014), *Siyaset Bilimi*, (9. Baskı), Beta Yayınevi, İstanbul.
- Erol, M., “Toplumun Tabakalı ve Olasılıklı Yapısı”, *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2003, 1, ss.27-58.
- Göker, G. ve Doğan, A., (2013), *Siyasal İletişim Araştırmaları*, (1. Baskı), Nobel Yayınları, Ankara.
- Gözler, K., (2019), *Anayasa Hukukun Genel Esaslarına Giriş*, (21. Baskı), Ekin Yayınevi, Bursa.
- Güllüpunar, H., (2010), *Seçmen Tercihi Bakımından Aday İmajı: Konya 2009 Yerel Seçimleri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Halkla İlişkiler ve Tanıtım Anabilim Dalı, Halkla İlişkiler Bilim Dalı, Konya.
- Heywood, A., 2019, *Siyaset*, çev. Fahri Bakırcı, (20. Baskı), Felix Kitap, Ankara.
- Kalaycıoğlu, E. Y., (1984), *Çağdaş Siyasal Bilim Teori Olgu ve Süreçler*, (1. Baskı), Beta Yayınları, İstanbul.
- Kalaycıoğlu, E. Y., (1999), *Devrim, Evrim, Statüko: Türkiye’de Sosyal, Siyasal, Ekonomik Değerler*, (7. Baskı), TESEV Yayınları, İstanbul.
- Kalender, A., (2000), *Siyasal İletişim: Seçmenler ve İkna Stratejileri*, (1. Baskı), Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya.
- Kapani, M., (2019), *Politika Bilimine Giriş*, (58. Baskı), Serbest Akademi Yayınevi, Ankara.

- Libson, L., (1984), Demokratik Uygarlık, çev. Haldun Günalp, Türker Alkan, (1. Baskı), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Marshall, G., (2020), Sosyoloji Sözlüğü, çev. Derya Kömürcü, Osman Akınhay, (1. Baskı), Bilim ve Sanat Yayınları, Ankara.
- Mazzini, G., (2014), Avrupa’da Demokrasi Üzerine Düşünceler, çev. Ahmet Fethi, (1. Baskı), Köprü Kitapları, İstanbul.
- Özbudun, E., (1975), Türkiye’de Sosyal Değişme ve Siyasal Katılma, (1. Baskı), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Özbudun, E., (1979), Siyasal Partiler, (3. Baskı), Sevinç Matbaası, Ankara.
- Özbudun, E., (2021), Türk Anayasa Hukuku, (14. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Özer. İ., “Bir Alan Araştırması: Kentlileşme ve Siyasal Katılma”, *Hacettepe Üniversitesi İİBF Dergisi*, 1990, (1), ss.169-202.
- Özgür, H., (2003) “Yeni Kamu Yönetimi Hareket”, *Çağdaş Kamu Yönetimi*, (1. Baskı), ed. Muhittin Acar, Nobel Yayınları, Ankara.
- Polat, F., (2010), Din Siyaset Seçmen, (1. Baskı), Çizgi Kitabevi, Konya.
- Powel, G.B., (1990), Çağdaş Demokrasiler, çev. Mehmet Turhan, (1. Baskı), S Yayınları, Ankara.
- Sanayır, B., (2010), *Türkiye’de Doğu Batı Algılayışları: Siverek Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı, Sosyoloji Bilim Dalı, Diyarbakır.
- Sarıbay, A. Y., (2008), Global Bir Bakışla Politik Sosyoloji, (1. Baskı), Everest Yayınları, İstanbul.
- Selçuk, S., (1999), Demokrasiye Doğru, (1. Baskı), Yeni Türkiye Yayınları, Ankara.
- Schmidt, M., (2001), Demokrasi Kuramlarına Giriş, çev. Mehmet Emin Köktaş, (1. Baskı), Vadi Yayınevi, Ankara.
- Tanilli, S., (1985), Devlet ve Demokrasi: Anayasa Hukukuna Giriş, (4. Baskı), Say Yayınları, İstanbul.

- Tekin, N., (2009), *Ev kadınları ve Çalışan Kadınlar Arasında Siyasal Davranış Farklılıkları: Isparta Örnek Olay Araştırması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, Isparta.
- Temizel, M., (2012), *Türkiye’de Seçmen Davranışlarında Sosyo-Psikolojik, Kültürel ve Dinsel Faktörlerin Rolü: Kuramsal ve Ampirik Bir Çalışma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Selçuk Üniversitesi, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Kamu Yönetimi Bilim Dalı, Konya.
- Tokgöz, O., (1979), *Siyasal Haberleşme ve Kadın*, (1. Baskı), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Touraine, A., (1994), *Modernliğin Eleştirisi*, çev. Hülya Uğur Tanrıöver, (1. Baskı), Yapıkredi Yayınları, İstanbul.
- Turan, Ş., (2017), *Türk Kültür Tarihi*, (8. Baskı), Bilgi Yayınevi, Ankara.
- Yılmaz,E., (2021), *Hukuk Sözlüğü*, (8. Baskı), Yetkin Yayınları, Ankara.
- https://www.academia.edu/31831700/se%C3%A7men_davran%C4%B1%C5%9F%C4%B1_VE_SE%C3%87MEN%C4%B0_Etkileyen_fakt%C3%B6rler (27.11.2021)
- Yüksek Seçim Kurulu. <https://sonuc.ysk.gov.tr/sorgu> (17.12.2021).